

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE OSAKOND

Elin Lepik

**LIITSÕNADE LÜHENEMINE
EESTI KEELE ÕIGEKEELSUSSÕNARAAMATUTES**

Bakalaureusetöö

Juhendajad Silvi Vare ja Helle Metslang

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Lühendamine kui üks sõnamoodustusviise	8
1.1. Lühendamise ja lühendsõnade seniseid käsitusi	9
1.2. Lühendsõna moodustamine	10
2. Ülevaade liitsõnade lühenemise tüüpidest	13
2.1. Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine	13
2.2. Liitsõna põhiosa osaline lühenemine	14
2.3. Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine	14
2.4. Liitsõna täiendosa osaline lühenemine	15
2.5. Sulandsõnad.....	15
2.6. Lühenemine kui korduv protsess: rekursiivsus	16
3. Õigekeelsussõnaraamatute tutvustus.....	17
3.1. „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“ I–III (1925, 1930, 1937).....	17
3.2. „Väike õigekeelsus-sõnaraamat“ (6. tr, 1937).....	18
3.3. „Väike õigekeelsuse sõnaraamat“ (1953).....	19

3.4. „Õigekeelsuse sõnaraamat“ (1960)	20
3.5. „Õigekeelsussõnaraamat“ (1976)	20
3.6. „Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999“	21
3.7. „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006“	22
3.8. „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013“	23
4. Analüüsiks kasutatud võrdlusmaterjal ja uurimismeetod	24
4.1. Võrdlusmaterjal	24
4.2. Uurimismeetod	25
5. Liitsõnade ja neile vastavate lühendsõnade esinemus õigekeelsussõnaraamatutes	26
5.1. „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“ I–III (1925, 1930, 1937).....	26
5.2. „Väike õigekeelsus-sõnaraamat“ (VI tr 1937)	29
5.3. „Väike õigekeelsuse sõnaraamat“ (1953).....	31
5.4. „Õigekeelsuse sõnaraamat“ (1960)	33
5.5. „Õigekeelsussõnaraamat“ (IV tr 1984)	36
5.6. „Eesti keele sõnaraamat“ (1999)	39
5.7. „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006“	43
5.8. „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013“	46
6. Leksikoni kuuluvate liitsõnade ja nendele vastavate lühendsõnade esinemine eesti keele õigekeelsussõnaraamatutes lühenemistüüpide kaupa	52

6.1. Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine	52
6.2. Liitsõna põhiosa osaline lühenemine	54
6.3. Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine	55
6.4. Liitsõna täiendosa osaline lühenemine	56
6.5. Sulandsõnad.....	57
Kokkuvõte	58
Kirjandus	61
Materjali allikad	63
Shortening of compound words in Estonian orthographic dictionaries Summary	65

Sissejuhatus

Sõnade ja ka lausete lühendamine on eesti keeles nii nagu muudeski keeltes loomulik nähtus ja eriti tavaline on see kõnekeeles (Hennoste 2000: 1369; Kerge 2000: 95). Eesti kirjakeele korraldamisel on lühendamist ka teadlikult kasutatud. Ökonoomia põhimõtet on oluliseks pidanud paljud tähtsad keelearendajad (Erelt 2002: 405). Nii näiteks on Valter Tauli oma raamatus „Õigekeelsuse ja keelekorralduse põhimõtted ja meetodid“ (1938) rõhutanud, et väljend peab olema võimalikult lühike (Erelt 2002: 411). Oma olemuse poolest on lühendsõnade moodustamine ses mõttes mitmekülgne ja uurimiseks palju võimalusi andev nähtus. Käesolev bakalaureusetöö käsitleb selle üht aspekti – liitsõnade lühenemise esitamist eesti keele õigekeelsussõnaraamatutes. Selle väljaselgitamiseks olen kasutanud vastavat alusmaterjali, Silvi Vare lühendsõnade leksikoni, kuhu kuulub 246 lühendsõna koos vastavate liitsõnadega, mis on registreeritud „Eesti keele sõnapere sõnaraamatus“ (EKS 2012), mis sõnavara poolest põhineb valdavalt ÕSil 2006.

Töö eesmärk on uurida, kuidas on liitsõnade lühenemine järk-järgult arenenud viimase 90 aasta jooksul ilmunud õigekeelsussõnaraamatute põhjal. Selleks on käesolevas töös kontrollitud leksikoni kuuluvate sõnade esinemust läbivalt kõigis eesti keele õigekeelsussõnaraamatutes (1925–2013). Vajaduse korral on kasutatud ka eesti keele seletavat sõnaraamatut. Sõnaraamatute kaupa on eristatud, kui palju ja millisel viisil ning missugused vaatlusalustest liitsõnadest on igas üksikus sõnaraamatus lühenenud. Erinevate sõnaraamatute võrdlemine võimaldab teha üldistavaid järeldusi, kuidas lühenemine on aja jooksul edenenud ja millisel viisil on lühendsõnu rohkem või vähem moodustatud. Materjali analüüsimisel on teoreetilise alusena kasutatud liitsõnade lühenemistüüpe, mis on esitatud Silvi Vare artiklis „Lühendamise ja lühendsõnade fenomenist eesti keeles“ (2014).

Esimene ja peamine uurimisküsimus on, kas ja kui palju vaatlusaluseid lühendsõnu leidub igas üksikus õigekeelsussõnaraamatus ning kuidas nende hulk aja jooksul muutub. Teine, sellega seotud uurimiseesmärk on välja selgitada, kuidas need lühendsõnad jagunevad vaadeldud sõnaraamatutes erinevate lühenemisviiside vahel.

Materjali liitsõnade esinemuse kohta on kogutud kaheksast eesti keele õigekeelsussõnaraamatust: „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“ (EÕS) I–III (1925, 1930, 1937); E. Muugi „Väike õigekeelsus-sõnaraamat“ (VÕS) 1937 (kuues trükk); E. Muugi „Väike õigekeelsuse sõnaraamat“ (VÕS) 1953; „Õigekeelsuse sõnaraamat“ (ÕS) 1960; „Õigekeelsussõnaraamat“ (ÕS) 1984 (1976. aasta väljaande täiendatud trükk); „Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999“ (ÕS 1999); „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006“ (ÕS 2006); „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013“ (ÕS 2013).

Uurimise käigus püütakse leida tõestust kahele püstitatud hüpoteesile: 1) liitsõnad, mille puhul lühenemist esineb, on aja jooksul õigekeelsussõnaraamatutes muutunud lühemaks; 2) nii liitsõna kui ka sellele vastav lühendsõna on korraga sõnaraamatus esindatud ja nad moodustavad omavahel sünonüümipaari.

Bakalaureusetöö koosneb sissejuhatausest, neljast analüüsi tausta esitavast peatükist, kahest analüüsipeatükist ja kokkuvõttest. Esimeses peatükis käsitletakse lühendamist kui üht sõnamoodustusviisi ning vaadeldakse selle nähtuse varasemaid käsitlusi. Teine peatükk keskendub liitsõnade lühenemisviisidele. Kolmandas peatükis on antud lühiülevaade igast analüüsiosas käsitletud eesti õigekeelsussõnaraamatust. Neljandas peatükis on tutvustatud selle bakalaureusetöö uurimismeetodit ja materjali. Viies peatükk on analüüsiosast esimene, kus uuritakse liitsõnade ja neile vastavate lühendsõnade esinemust kaheksas õigekeelsussõnaraamatus lühenemistüüpide kaupa. Kuues peatükk on teine osa empiirilisest osast, kus on võrreldud eelneva peatüki tulemusi lühendsõnade jagunemisest eri tüüpide vahel.

Lühendsõnade esinemist ja arengut eri aegadel ilmunud sõnaraamatute võrdluse põhjal pole seni uuritud. Käesolev töö on selles valdkonnas esimene, uuritakse mitmest aspektist lähtuvalt.

Üliõpilastöodes pole lühendsõnu varem keskse teemana käsitletud. Siinse ainesega haakuvat lühendsõnade esinemist kui tavapärast ja sagedast nähtust käsitleb Karin Soodla magistritöös „Morfoloogilisi, morfosüntaktilisi ja sõnamoodustuslikke nähtusi eesti internetikeeles“ (2010), kus ühe osana on vaadeldud sagedaste lühendite ja lühendsõnade esinemust internetifoorumites ja kommentaariumides. Erinevaid internetikeelele omaseid suhtlusvõtteid, sealjuures lühendamist ja lühendsõnu, vaatleb Grit Arro uurimistöös „Keelekasutus Facebooki keskkonnas“ (2012).

1. Lühendamine kui üks sõnamoodustusviise

Keele pidev arenemine ja muutumine on loomulik nähtus. Sõnavara täienemist ja varieerumist ning grammatikauuendusi soodustab suuresti teiste keelte, poliitiliste nähtuste, majanduslike ja kultuuriliste muutuste mõju ning eelkõige tehnika areng (Erelt 2002: 24–25). Selles olukorras on eesti keeles nii nagu paljudes muudeski keeltes pikkade nimetuste lühendamine jõudsalt levinud. On mõistetav, et eeskätt lühenevad just sagedamini kasutatavad sõnad. Eesti oskuskeeles arendamisel on hakatud lühendamist teadlikult kasutama alates XX sajandi keskpaigast. (Vare 2014: 350, 354–355) Põgusalt on lühendamist kui omaette sõnamoodustusviisi tutvustatud ka nii kooligrammatikates kui ka akadeemilises grammatikakirjanduses (Kasik 2004: 9–11; Vare 2014: 355).

Oluline on teha vahet mõistetel ja nimetustel *lühend* ja *lühendsõna*, sest eesti keeles on nimetatud sageli lühendsõnu lühenditeks. Nad erinevad teineteisest põhimõtteliselt. **Lühendsõna** on iseseisev sõna, lühendamise tulem, mis on moodustatud kas pikemast sõnast või ka sõnaühendist nii, et sellest eemaldatakse mingi osa või osad. Lühendsõna kannab sedasama leksikaalset tähendust, mida märgib ta aluseks olnud pikem üksus (näide 1). Lühendsõnad on alati moodustatud hiljem kui nende aluseks olnud pikemad nimetused. Väga oluline tunnus on ka see, et lühendsõnu hääldatakse vastavalt kirja pildile, nii, nagu on kirjutatud. (Steinhauser 2000: 7; Vare 2014: 348–349.) **Lühend** on aga pikema sõna või sõnaühendi tähistaja, mida kasutatakse eesmärgiga lühendada sagedasi sõnu ning hoida kokku ruumi. (EKK 2007: 125) Lühendit loetakse nii, nagu hääldatakse talle vastavat täispikkuses sõna (näide 2) (Steinhauser 2000: 7; Vare 2014: 348–349).

1) lühendsõna: *plastmass* > *plast* 'plastmass', *jalgratas* > *ratas* 'jalgratas'

2) lühend: *doktor* > *dr* [loe: doktor], *lehekülg* > *lk* [loe: lehekülg]

Silvi Vare on kirjeldanud lühendamist ja lühenemist kui laialt levinud ja üha enam kasutust leidvat sõnamoodustusviisi. Lühendsõnu saab liigitada mitmel viisil. Kujunemislaadi ja suunitluse poolest võib nad jagada kahte rühma. Esimesse rühma kuuluvad lühendsõnad, mis on tekkinud eeldatavasti spontaanselt, vahetult kõnelemise käigus, et muuta suhtlust sujuvamaks ja kiiremaks. Teise rühma kuuluvad lühendsõnad, mis on moodustatud teadlikult, et arendada ja korraldada tänapäeva eesti keelt ning suunata keeletarvitajat tihedama ja ökonoomsema keelekasutuse poole. (Vare 2014: 367–368)

Lühendsõnal ja vastaval liitsõnal on kummalgi oma roll, ühe variandi kasutamine ei välista teist. Igal keelekasutajal on valikuvõimalus, kas kasutada pikka või lühikest vormi. Liitsõna ja selle lühem kuju tähistavad keeleliselt üht ja sama objekti, kuid täispika sõna ja sellele vastava lühendsõna vahel võib olla erinevaid tähendusvarjundeid. Osalise ja täieliku sünonüümia vahe on raskesti piiritletav. Lühendsõna ja pika vormi kasutust võivad mõjutada nii inimeste sugu, vanus, suhtlussituatsioonid kui ka aeg, koht või tekstitüübid. Mõlema variandi vajalikkust rõhutab lisaks see, et pikemad sõnad, olenemata oma kohmakusest ja pikkusest, on selgemini mõistetavad ja stiililt neutraalsed. Lühendsõnad võivad aga vajada täiendavat lahtiseletamist või konteksti kirjeldust. Õigekeelsussõnaraamatutes antud soovitude järgi on lühendsõnad hinnatud aga sageli paremaks keelendiks kui nende pikemad alussõnad. (Vare 2014: 366–367)

1.1. Lühendamise ja lühendsõnade seniseid käsitusi

Lühendamine sõnamoodustusviisina on aktuaalne olnud alates XX sajandist, sest pikki, keerukamaid ja tihti kasutatavaid sõnu on sellest ajast alates kõige rohkem Euroopa keeltesse juurde tulnud. Neid pikki sõnu lühendades saavad inimesed kasutada keelt ökonoomsemalt (Barz, Fleischer 1995: 222). Lühendamine on sõnamoodustusprotsess, milles liitsõna või lihtsõna saavutab lühema vormi sealjuures oma tähendust muutmata

(Bauer 1983: 233). Seega tähistavad liitsõna ja talle vastav lühendsõna üht ja sama nähtust või objekti ja järelkult on nad omavahel sünonüümid (Vare 2014: 366).

Lühendamine on üldine, paljudes keeltes tuntud, kuid suhteliselt vähe uuritud nähtus. Teooriad lühendamisest ja lühendsõnade moodustamisest saksa keele kohta on esitanud näiteks Wolfgang Fleischer ja Irmhild Barz (1995: 52), kes leiavad, et oma morfoloogilisest koostisest sõltumata kuuluvad lühendsõnad sõnamoodustuse seisukohalt terviküksuste alla. Ka Sascha Michel (2011: 159) tunnistab lühendamist kui sõnamoodustusviisi, sest selle tulemusena tekib uus sõna, mis on osa keele grammatilisest süsteemist ja on omakorda aluseks uute tuletiste ja liitsõnade moodustamisel.

Geert Booij sõnade grammatika käsiraamat, mis põhineb rohkem kui 60 keele materjalil, liigitab lühendsõnad sõnalooma alla. Booij pole oma morfoloogiakäsitlustes üldse lühendamist ja lühendsõnu käsitlenud, sest need ei kuulu morfeemikeskse tõlgenduse järgi morfoloogiasse (Booij 2007: 20–22).

Laurie Bauer (1983: 232) on oma inglise keele sõnamoodustuse käsiraamatus selgitanud, et generatiivse grammatika suunast vaadatuna kuuluvad lühendsõnad eraldi peatükki, kuna nende moodustus on ebatavaline ja seda on võimatu reglementeerida.

1.2. Lühendsõnade moodustamine

Eesti kirjakeeles saab lühendamise teel moodustada sõnu nii lihtsõnadest, liitsõnadest, tuletistest kui ka sõnaühenditest (Kasik 2015: 101–104; Vare 2014: 357). Lühendsõnade täpne liigitamine on aga isegi ühe ja sama keele raamides üsna keeruline, sest materjal on mitmepalgeline ja lühendamise keskseid, perifeerseid ja piiripealseid juhtumeid pole kerge määratleda (Vare 2014: 353). Seda arvestades on arusaadav, et ühtset lühendamise tüübibistikku, mis hõlmaks paljusid keeli, pole veel suudetud luua. Erinevate keelte ainestik

on erilaadne, lühendamise võimalusi on mitmesuguseid ning seetõttu puudub ka ühtne terminoloogia. (Vare 2014: 354)

Lühendsõna on Reet Kasiku järgi lekseem, millest on alussõnaga võrreldes ära võetud mingi tüveosa. Lühendamise teel saadud sõna on ühemorfeemiline liitsõna, kuid mitte alati ei kehti see liitsõnade puhul, kus liitsõna lühendamise tulemus on uus liitsõna, näiteks [suusa]hüppe/mägi > hüppe/mägi. (Kasik 2015: 101)

Silvi Vare on erinevaid lühendamise käsitlusi arvestades välja toonud neli kõige üldisemat lühendsõnade moodustustüüpi (Vare 2014: 354; vt ka Kasik 2015: 101–103), mis erinevad üksteisest selle poolest, mis viisil on lühenemine toimunud.

1. Enamasti on lühendsõna moodustatud nii, et pikemast sõnast (või ka sõnaühendist) on mingi osa või mingid häälikujärjendid välja langenud. Oluline on, et tekiks häälduslikult sobiv sõnakuju. Näiteks:

- kilo[gramm] > kilo, info[ratsioon] > info, välis[maa]reis > välisreis, [maa]ilm > ilm

2. Lühendsõna moodustatakse pikemast üksusest (sõna või sõnaühend) võetud suvaliste silpide kokkusulutamise teel. Selliste sõnade korral on eesti keeles kasutatud nimetusi **sulandsõnad** või **koondsõnad**, harvem ka **siiglid**. Näiteks:

- küb[erneetiline] org[anism] > küborg, muu[sika]vi[deo] > muuvi.

3. Omaette lühendsõnade eritüüp on **akronüümid**, mille korral võetakse sõnaühendist või ka pikema sõna koostisse kuuluvatest tüvedest nende algustähed ja moodustatakse neist tavalise sõna kombel hääldatavaid sõnu. Selliseid sõnu on tavaks kirjutada läbivalt suurtähtkirjas. Akronüüm võib olla moodustatud ka võõrkeelse nimetuse või nime alusel. Näiteks:

- *e[rakorralise] m[editsemi] o[sakond] > EMO [emo]; m[ulti]m[eedia]s[õnum] > MMS; T[ervise] A[rendamise] I[nstituut] > TAI; u[nidentified] f[lying] o[bject] > UFO [ufo].*

4. **Initsialismid** ehk algustähtsõnad moodustatakse mitmeosalise sõna või fraasi algustähtedest ja mida loetakse kokku tähthaaval, näiteks:

- *E[esti] M[obiil]t[elefon] > EMT [ee-em-tee].*

Tähenduse alusel eristab Silvi Vare (2014: 348) kaht tüüpi lühenemist. Esimesel juhul luuakse lühendamise teel olemasoleva sõna kõrvale temast lühem samatähenduslik sõnakuju, näiteks *[jalg]ratas > ratas* 'jalgratas'. Teisel juhul moodustatakse olemasolevast pikemast sõnast uus, erineva tähendusega lühem sõna, näiteks *folkmuusika > folkmuusik* 'folkmuusikaga tegelev isik'. Käesolev uurimustöö käsitleb liitsõnade lühenemist just selle esimeses tähenduses: pikast sõnast moodustatakse temaga paralleelselt kasutatav sama tähendust väljendav lühem sõna, mis kuulub alussõnaga samasse sõnaliiki.

2. Ülevaade liitsõnade lühenemise tüüpidest

Vare käsitleb liitsõnade lühenemist süstemaatiliselt, võttes arvesse nii nende morfoloogilist ehitust kui ka nende tähendust. Lühenemine toimub viisil, mille keskmeks on liitsõna moodustusosad: põhiosa ja täiendosa. Näiteks sõnal *kuldmedal* on põhiosaks *medal*, mis väljendab liitsõna põhitähendust ja täiendosaks *kuld*, mis iseloomustab põhisõna. Välja langeda või osaliselt lüheneda võib nii liitsõna põhiosa kui ka täiendosa. (Kasik 2015: 94; Vare 2014: 359) Vastavalt sellele on välja toodud neli lühendsõnade tüüpi.

2.1. Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine

Tegemist on sagedase lühendamisviisiga, mille korral liitsõna põhiosa langeb välja ja täiendosast moodustatakse lühendsõna, mis kannab liitsõna tähendust. Näiteks:

- *diplomaadi[kohver]* > **diplomaat** 'diplomaadikohver', *kõverjoon* > **kõver** 'kõverjoon', *kõrgushüpe* > **kõrgus** 'kõrgushüpe' jne.

Selliseid lühendsõnu on sõnaraamatutest väga raske üles leida, sest eesti keele õigekeelsussõnaraamatutes ei ole need omaette sõnadena antud. Nende olemasolu kohta võib järeldusi teha ainult kaudsel teel. Nende tähendus on lisatud vastava liitsõna juurde ja lühendsõna on peidus selle tähenduse taga. Kui otsida näiteks vastust küsimusele, kas lühendsõna *diplomaat* (< *diplomaadikohver*) on ÕSis 1999 olemas, siis pole seda niisama lihtne leida. Sõnaraamatus on kaks artiklit, kus ühes on esitatud liitsõna ja teises liitsõna:

- **diplomaat** POL riigi ametlik esindaja välismaal; ÜLEK diplomaatlikult toimiv inimene; ARG1 diplomaadikohver
- **diplomaadi+kohver** väike õhuke kohver

Siit võib välja lugeda, et *diplomaat* on polüseemiline sõna, millel on kolm tähendust. Üks nendest tähendustest on 'diplomaadikohver'. Küsimust tekitab aga see, kuidas on moodustatud liitsõna *diplomaadikohver*, kui sõnal *diplomaat* on see tähendus juba olemas? Seda arvestades saab teha järelduse, et tegelikult on olemas kaks erinevat liitsõna: primaarne liitsõna **diplomaat 1**, mis märgib isikut, ja lühendsõna **diplomaat 2** 'diplomaadikohver'. Õigekeelsussõnaraamatus on need kaks erinevat sõna esitatud ühe sõnana, millele on antud mõlema eraldi sõna tähendused. (Vare 2014: 359, 362)

Täpselt samal viisil on need sõnad esitatud ka kahes viimases sõnaraamatus (ÕS 2013 ja ÕS 2006).

Lühendamise käigus võib toimuda ka häälikulisi ja ortograafilisi muutusi, et tagada sõnale eesti keele normidele vastav kuju (Vare 2014: 361). Näiteks *kil[omeeter]+t > kilt*, *kontr[evolutsionäär]+a > kontra*.

2.2. Liitsõna põhiosa osaline lühenemine

Liitsõna põhiosa võib lüheneda osaliselt eeskätt siis, kui põhiosa ise on omakorda liitsõna. Välja võib langeda põhiosa algus- või lõpuosa vastavalt sellele, kumb annab tähendust paremini edasi (Vare 2014: 362). Näiteks *overlok(+)[õmblus]masin > overlokmasin*, *saia(+)[vorm[iroog] > saiavorm*, *viiesaja(+)[krooni]ne > viiesajane*.

2.3. Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine

Seda tüüpi lühenemist tuleb ette üsna harva ning enamasti toimub see lihttüveliste täiendosade puhul. Lühendsõna moodustatakse liitsõna põhiosast selle muutumatul kujul (Vare 2014: 363). Näiteks: *jalg[ratas] > ratas*, *[pea]aju > aju*, *[maa]ilm > ilm*.

2.4. Liitsõna täiendosa osaline lühenemine

Liittüvelise täiendosa osaline lühenemine on võrreldes täieliku väljalangemisega sagedasem nähtus. Näiteks:

- *huvi[ala](+)ring > huviring, kaug[sõidu](+)auto > kaugauto, lähi[liini](+)buss > lähibuss, maja[pidamis](+)tarbed > majatarbed, [suusa]hüppe(+)mägi > hüppemägi, välis[maa](+)reis > välisreis.*

Lühenemine on võimalik nii täiendosa algusest kui ka lõpust ja see sõltub sellest, kui informatiivsed täiendosa komponendid on. Näiteks võõrtüvelise täiendosaga sõnade puhul langeb selle lõpuosis tavaliselt välja siis, kui see on liiga üldise tähendusega, nagu on näiteks üksused *-graafia* ja *-loogia*. (Vare 2014: 363) Siia kuuluvad näiteks *meteo[roologia](+)jaam > meteojaam* ja *biblio[graafia](+)kaart > bibliokaart*.

Täiendosa osalise lühenemise alla kuuluvad ka ühetähelise täiendosaga liitsõnad, mille noomenifraas on lühenenud liitnimisõnaks (Vare 2014: 364). Näiteks:

- *e[lektron]ajakiri > e-ajakiri, e[lektron]pangandus > e-pangandus.*

2.5. Sulandsõnad

Suhteliselt harva kasutatud liitsõna lühendamisviis on selline, kus lühendsõna moodustatakse silpide põhimõttel. Üks silbina hääldatav lõik võetakse enamasti liitsõna täiendosast ja teine lõik selle põhiosast. Sellisel erilisel viisil moodustatud lühendsõnu nimetatakse enamasti koondsõnadeks (kasutatud ka: sulandsõnad, kohversõnad, sumadansõnad). (Vare 2014: 354) Näiteks:

- 1) *part[ei](+)org[anisaator] > part+org > partorg* 'parteioorganisaator'

2) *nats[ionaal](+)[sotsial]ism > nats+ism > natsism* 'natsionaalsotsialism'

Näite nr 1 puhul on üks lõik võetud liitsõna täiendosa ehk esimene moodustusosa algusest ja teine põhiosa algusest moodustamaks sulandsõna. Näite nr 2 puhul on üks lõik võetud liitsõna täiendosa algusest ja teine lõik on võetud liitsõna põhiosa lõpust.

2.6. Lühenemine kui korduv protsess: rekursiivsus

Pikemate üksuste, sõnaühendite ja ka pikemate liitsõnade korral võib lühenemine olla ka korduv ehk rekursiivne protsess, kus lühendsõna võib omakorda lüheneda. Nii tekivad erinevaid lühendamisviise kasutades kaheastmelised ja harvem ka kolmeastmelised lühendamisahelad. Ahel võib alata leksikaalse ühendiga või pikema liitsõnaga ja lõppeda lühendamise käigus uue vaba tüve moodustamisega. (Vare 2014: 366) Näiteks:

- *digit[alis]eerima > digi[teeri]ma > digima*
- *dokumentaal[ne] film > dok[umentaal]film > dok[film] > dokk*
- *onko[loogia](+)haigla > onko[haigla] > onko*
- *rotatsioon(+)[trüki]masin > rota[tsioon]masin > roto[masin] > roto*

Käesoleva töö analüüsimaterjalis esineb rekursiivselt lühenenud sõnu vähe ning rekursiivsust pole eraldi nähtusena materjali analüüsis arvestatud.

3. Õigekeelsussõnaraamatute tutvustus

Selleks, et eesti rahvas oma kirjakeeles orienteeruda saaks, on keelereeglid tehtud teatavaks keelekorraldusallikates (Raag 2008: 11). Sellised kirjakeele hoidmiseks ja ühtlustamiseks koostatud teosed on ennekõike õigekeelsussõnaraamatud (ÕSi lätted 2007: 5).

Vajadus eestikeelse sõnaraamatu järgi tekkis juba tsaariajal ja teostatud sai see Vabadussõja vältel (Kasik 2007: 5–6). Käesoleva bakalaureusetöö tarbeks ei ole kasutatud kõiki eesti keelt normivaid allikaid. Välja jäid „Eesti keele õigekirjutuse sõnaraamat“ 1918 (liitsõnad on sellest välja jäetud), „Eesti kooli sõnaraamat“ 1938, „Suur õigekeelsus-sõnaraamat“ 1948 ja 1951 ja „Õpilase ÕS“ 2004 (ÕSi lätted 2007: 33). Siinkohal tuleb meele pidada, et ÕSid on üksikisikutele vaid keelesoovituste andmiseks ja grammatiliste normingute fikseerimiseks (Erelt 2002: 15; Raag 2008: 11). ÕSid esitavad keele kui terviku sõnavara, sisaldades nii suulist kui kirjalikku keelt, vähesel määral ka nii koha- kui ka sotsiaalmurrete sõnavara. ÕSid annavad hinnanguid, mis on hea, mis on halb keel. (ÕS 2013: 5) See, kuidas inimesed tegelikult igapäevases suhtluses keelt kasutavad, võib erineda ÕSides kirjapandust.

Järgnevalt on kirjeldatud selles töös kasutatud kaheksat sõnaraamatut.

3.1. „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“ I–III (1925, 1930, 1937)

Käesoleva bakalaureusetöö materjalide hulgas on „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“ I–III (1925, 1930, 1937) ning nende kolme köite näol on tegemist Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu teise täiendatud ja parandatud trükiga. Esimene köide ilmus aastal 1925, teine köide aastal 1930 ja kolmas köide aastal 1937. Kokku on kolmes köites 1720 lehekülge.

Otsusest sõnaraamat koostada kuni selle täideviimiseni kulus Veskil aega 18 aastat. Õppides samal ajal ülikoolis ja töötades toimetajana, ei jõudnud ta üksi EÕSi lõpetada ning alates 1934. aasta suvest abistas teda Elmar Muuk. (ÕSi lätted 2007: 9)

EÕSis on kokku ligikaudu 130 000 märksõna esitatuna pesasüsteemis. Eriti pööras Veski tähelepanu oskussõnavarale, sest just selle edendamisega ta terminoloogiakomisjonides tegeles. Paljud sellised sõnad on kas lahti seletatud või täiendatud saksa-, inglise-, vene- ja ladinakeelsete vastetega. Oskussõnadele on lisatud erialamärgendid. Võrreldes varasema sõnaraamatuga on sõnadele märgitud juurde palatalisatsioon ja välde. Sõnastikuosale eelnevas lõppude loetelus on kirjeldatud ka sõnade morfoloogiat. (ÕSi lätted 2007: 9–10)

Veski soov oli oma sõnaraamatuga edasi anda rahvakeelele omast stihiat ja seda süsteemselt loogilise selguse ja otstarbekohasusega tahuda. Välja on jäetud murdesõnad ja tollased uuemad sõnad. Raamatus on arvukalt potentsiaaltuletisi ja -liitsõnu. Paljude võõrsõnade ortograafia aga erineb tänapäevasest, näiteks *bruttokaal* pro *brutokaal*, *tõkepuu* pro *tõkkepuu*. (ÕSi lätted 2007: 10–13)

Iseloomustamaks hästi tolle aja eesti kirjakeelt ja tutvustamaks sõnaraamatu tagamaid, on Eesti Kirjanduse Seltsi Keeletoimkond sõnaraamatu eessõnas (EÕS 1925) kommenteerinud oma teost järgmiselt: „... Keeletoimekond on pärast selle töö wiie aasta (1911–1916) kestusel 153 istanguga (igal korral tundi kolm töötades) sõna-sõnalt läbi harutatud, täiendanud – iseäranis wõõrakeeleliste sõnade poolest ja kõik sõnavormid lõpulikult kindlaks määranud.“

3.2. „Väike õigekeelsus-sõnaraamat“ (6. tr, 1937)

458-leheküljeline „Väike õigekeelsus-sõnaraamat“ (VÕS) anti välja 1933. aastal. Kokku ilmus kümme trükki, neist viimane 1946. aastal. Käesolevas töös on kasutatud 1937. aastal ilmunud kuuendat trükki. Sõnaraamatu on koostanud Elmar Muuk, kellele tehti ettepanek

selle tegemiseks, kuna 1932. aastaks polnud veel kolmeköiteline EÕS täies mahus valminud. (ÕSi lätted 2007: 13)

VÕSist sai populaarne ja praktiline väljaanne, mis ühtlustas hõlpsasti eesti kirjakeelt. Keelenormingute muutumise tõttu tuli välja anda lisatrükke. Viimased kolm trükki ilmusid aga pärast autori surma. E. Muuk püüdis lisatrükkides arvestada tegelikku keelekasutust ega jälginud niivõrd piiravaid norminguid. (ÕSi lätted 2007: 13–14)

VÕS koosneb ligi 40 000 märksõnast ja ruumi kokkuhoidmiseks ei ole lisatud suuri liitsõnasarju – sõnaseletusedki on napsõnalised. Vormilt on sõnaraamat tähestikulise järjestusega. Märgitud on silbivälde, palatalisatsioon, käändsõnadel on juures tüübinumber ning sõnastikuosale eelneb tüübigraaf. Väiksesse köitesse on lisatud õigekirjutusjuhised ja ka kohanimedete loetelu. (ÕSi lätted 2007: 14)

3.3. „Väike õigekeelsuse sõnaraamat“ (1953)

„Väike õigekeelsuse sõnaraamat“ (VÕS) ilmus 1953. aastal ja selles on 350 lehekülge. Märksõnu on ligi 36 000. Nagu ka VÕS 1933, koostati väiksemahuline VÕS 1953 seepärast, et mahukama sõnaraamatu valmisaamine viibis. Sõnaraamat on koostatud Eesti NSV Teaduste Akadeemia (ENSJ TA) Keele ja Kirjanduse Instituudi kollektiivse tööna. See sõnaraamat on rahvuslikkust rõhutavalt elulähedasem, kui varasemad: tähelepanu pöörati kirjakeele ühtsusele ning sõnu valiti esinemissageduse ja argipärasuse järgi. Sellest tulenevalt ei esine VÕSis 1953 kohanimesid, kuna käimas oli vaidlus võõrnimedete häälduspärase kirjutamise üle. (ÕSi lätted 2007: 16–19)

Sõnaraamatu eessõnas on selle sisu kirjeldatud järgmiselt: „... käesolev „Väike õigekeelsuse sõnaraamat“ [on] seadnud endale eelkõige ülesandeks püüda kõikuvuste ja rööpvormide esinemist keeles vähendada ja suunata keeletarvitust võimalikult suurema ühtsuse poole, eelistades seejuures neid vorme, mis on üldrahvuslikult laiemalt tarvitavad ning mis

rohkem vastavad eesti keele arenemise seaduspärasustele. Loomulikult ei ole saadud ka käesolevas sõnastikus veel täiesti vältida paralleelvorme; nende esinemise puhul on siiski püütud viidata enam eelistatavaile sõnakujudele“. (VÕS 1953: 5)

3.4. „Õigekeelsuse sõnaraamat“ (1960)

„Õigekeelsuse sõnaraamat“ (ÕS 1960) on ilmunud ENSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi väljaandena ja raamatus on 872 lehekülge. Selle sõnaraamatu koostamisel on palju vaeva nähtud erialasõnavaraga: 100 000 märksõnast moodustavad oskussõnad toeka osa ning loodud on ka uuema erialakirjanduse kartoteek. (ÕSi lätted 2007: 19)

ÕS 1960 on igast küljest põhjalik. Lisatud on kohanimed valimik; taevakehade ja mütoloogiliste olendite nimed; õigekirjutusreeglid; tähtsate ladinakirjaliste keelte nimede hääldused; vene, kreeka ja hiina nimede ümberkirjutustabelid ja ka sõnaseletused on pikemad ja täpsemad. (ÕSi lätted 2007: 21)

Kuna ÕS 1960 on mahukas ja selles on rohkelt sõnu seni ilmumata valdkondadest, on ÕSi 1960 õigustatult arvustatud. Kritiseeritud on ortoeepia ebaühtlust, morfoloogia üksiksõnuti otsustamist, osade vajalike rööpvormide eitamist, tuntud võõrkohanimed häälduspärasdamist ja muud sellist. Sellest hoolimata oli ÕS omal ajal edukas ja kirjakeelt arendav keelekorraldusallikas. (ÕSi lätted 2007: 21)

3.5. „Õigekeelsussõnaraamat“ (1976)

„Õigekeelsussõnaraamat“ (ÕS 1976) on koostatud nagu tema kaks eelkäijat ENSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudis ja selles on 928 lehekülge ning ligi 115 000 märksõna (ÕSi lätted 2007:21). Käesoleva töö autor kasutas analüüsiosas selle sõnaraamatu 1984. aastal ilmunud trükki.

Ka selle sõnaraamatu koostamisel töötati koos spetsialistidega oskussõnanimestike kallal. Samuti on olnud ÕSi 1976 sõnavalikul ja -seletustel abiks kirjakeele kartoteek. Kokku on välja antud neli trükki, mille kogutiraaž oli 100 000 (ÕSi lätted 2007: 23).

See on esimene õigekeelsussõnaraamat, mis esindab nüüdseks väljakujunenud ÕSide tüüpi: sõnastikuosale järgneb kohanime nimestik, õigekirjutusjuhend, ladinakirjaliste keelte nimede hääldamine ja vene, kreeka ning hiina nimede ümberkirjutustabelid. Iga märksõna juurde on märgitud tema kirjakuju, liitsõnaosiste piir(id), III välde, palatalisatsioon, rõhk, tüübinumber ning info sõnaliigi, rektsiooni, tähenduse, eriala ja stiili kohta. (ÕSi lätted 2007: 23)

3.6. „Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999“

1040-leheküljeline „Eesti keele sõnaraamat“ (ÕS 1999) on kokku pandud Eesti Keele Instituudis. Sõnaraamat järgib ÕSide traditsioone, sisaldades keeleinfot ortograafia, morfoloogia, ortoepia, sõnamoodustuse ja semantika kohta. Sõnadel on märgendid stiili, värvingu ja/või hinnangu kohta. Uuendusena on sõnade järel ka näitelaused, muudetud on morfoloogia sõnatüübid ning halbadele keelendite asemele pakutakse paremaid väljendusvõimalusi, näiteks *Türgi sisepoliitika ekspert, parem kui ekspert Türgi sisepoliitika osas v asjus v küsimustes*. Taas on kasutusele võetud sõnapesade süsteem, mis erineb kahest viimasest rangelt tähestikulise ülesehitusega ÕSist, esitades selgemalt sõnamoodustuspesi, kuid raskendades keelendite kiiret ülesleidmist. (ÕSi lätted 2007: 25)

Sõnaartikleid on umbes 50 000, kusjuures liitsõnad ja tuletised pole eraldi märksõnadena esile toodud, mis teeks tegelikult sõnade arvuks umbes 130 000. Sõnad on jaotatud eri allkeelte vahel, vastav märgend iseloomustab talle eelnenud sõna, näiteks *seivima* *sl* *salvestama* *INFO*. (ÕSi lätted 2007: 27)

Muutunud on ka sõnaraamatu suunitlus: senine must-valge suhtumine õigetes ja valedesse keelenditesse ning püüd kogu kirjakeelt ühtlustada ja jäigalt normida on kadunud. See sõnaraamat annab soovitusi ja arenguvõimalusi, tõstab esile keele rikkust ja allkeelte eri vajadusi ning peamiselt suunab raamatu kasutajat talle sobivama keelekasutuse poole. (ÕSi lätted 2007: 27)

3.7. „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006“

2006. aastal ilmus Eesti Keele Instituudis XXI sajandi alguse kirjakeelt iseloomustav 1220-leheküljeline „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006“ (ÕS 2006) (ÕSi lätted 2007: 30–33). Võrreldes 1999. aasta väljaandega esitab see sõnaraamat samasugust keeleinfot ja on ka oma vormilt ning väljanägemiselt sarnane. Juurde on lisatud ligi 1400 uut sõna koos üle 3500 liitsõna ja tuletisega. Erialamärgenditest pole enam vähekasutatud slängi ja arhailiste sõnade märgendeid SL ja ARH. Täpsustatud ja korrigeeritud on sõnaseletusi ning välja on jäetud osa aegunud keelendeid. (ÕS 2006: 5; ÕSi lätted 2007: 30–33)

Õigekirjutusjuhtnööre pole ei ÕSis 2006 ega ÕSis 1999, selle asemel on välja antud sõnaraamatuga koostöötamiseks „Eesti ortograafia“ ja „Eesti keele käsiraamat“. ÕS 2006 soovitab, suunab, annab hinnanguid ning kehtestab ka kirjakeele normi. Eelkõige selle viimase otsuse eest vastutab vastav institutsioon – Emakeele Seltsi keeleteoimkond. (ÕSi lätted 2007: 30–32) 7. septembril 2006 võttis Vabariigi Valitsus vastu määruse Eesti kirjakeele normi kehtestamise kohta, mis tagab ametliku keelekasutuse ühtluse ja selguse ning suunab avalikku keelekasutust. (ÕS 2006: 5; ÕSi lätted 2007: 30–32) ÕS 2006 on esimene eesti keele õigekeelsussõnaraamat, mis tehti kättesaadavaks internetis aadressil <http://www.eki.ee/dict/qs2006/>. (ÕS 2006: 5) Tänapäevaks on see sõnaraamat vananenud ja on mõeldud kasutamiseks vaid teadustöös (<http://www.eki.ee/dict/qs2006/>).

3.8. „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013“

Seitse aastat hiljem ilmus „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013“ (ÕS 2013). Kirjakeele normi aluseks olev suunav ja soovitav sõnaraamat on ÕSi 2006 uustrükk. Eelmisele sõnaraamatule omase vormi on säilitanud Tiiu Erelt, kes on teose toimetaja. ÕS 2013 annab hinnanguid kirjakeele kohta, kuid ei kajasta täielikult kõiki keele tavasid. (ÕS 2013: 5) Alates 1. jaanuarist 2014 on ÕS 2013 eesti kirjakeele normiv alus, mis tähendab, et see tagab ametiasutuste keelekasutuse ühtluse, kuid üksikisikule on selle rakendamine kõigest soovituslik. (Raag 2008: 11; ÕS 2013: 5) Uuendusena 2006. aasta ÕSile on lisatud 2000 sõna ning välja jäetud mõningaid aegunud keelendeid. Tähtsamate uuenduste hulgas on uus morfoloogia ja häälduse esitamise süsteem, värskendatud sõnavara ja näitestik, rohkem ühtlustatud märgendid ja ajakohastatud soovitused. (Raadik 2014: 67–68). Taaskord on täiustatud sõnaseletusi, täpsustatud ja korrastatud näitestikku ja ajakohastatud soovitusi. Uusi sõnu on lisatud nimevalimikku, hääldusjuhisesse, erialaterminitesse ja uudissõnadesse. Soovitusi on andnud Emakeele Seltsi keeletoimkond. (ÕS 2013: 5)

Nagu eelminegi sõnaraamat, on seegi leitav veebikeskkonnas: <http://www.eki.ee/dict/qs/> (Raadik 2014: 73–74; ÕS 2013: 5). Võrreldes paberkandjaga on veebis sõnade otsimiseks rohkem võimalusi. Näiteks on olemas märkide asendamisfunktsioon, saab valida otsinguvälja ning on olemas valik laiendatud ja täpse otsingu vahel. (Raadik 2014: 73–74)

4. Analüüsiks kasutatud võrdlusmaterjal ja uurimismeetod

4.1. Võrdlusmaterjal

Käesolevaks tööks ette nähtud õigekeelsussõnaraamatute läbitöötamisel on võrdlusmaterjalina aluseks lühendsõnade loend, mis pärineb Silvi Vare koostatud sõnaraamatust „Eesti keele sõnapered“ (Tallinn, 2012; <http://www.eki.ee/dict/sp/>). Sõnaperede sõnaraamatu aluseks on sõnavara osas omakorda olnud ÕS 2006.

Tehniliste raskuste tõttu oleks olnud keeruline saada kätte bakalaureusetöoks sobivat, õigekeelsussõnaraamatute analüüsiks vajalikku lühendsõnade elektroonilist alusloendit. Samas pole reaalne ka kõikvõimalikke lühendsõnu ise ÕSist koguda, sest kõik ei ole esitatud omaette märksõnadena. Üldjuhul on nende olemasolu võimalik vaid kaudselt järeldada. Keerukamate juhtumite korral on lühendsõna kasutatud pikema sõnaartikli näitelause sees, nagu see on sageli uuemates õigekeelsussõnaraamatutes. (Vare 2014: 359)

Seetõttu on kasutatud Silvi Vare käsitsi koostatud leksikoni „Näited liitsõnade lühenemise kohta. ÕS 2006“, kuhu kuulub 246 lühendsõna koos nende aluseks olevate liitsõnadega. Materjal on leksikonis liigendatud lühenemistüüpide kaupa. Iga lühenemisjuhtumi korral on lisatud ka erialamärgendid, sõnade tähendused, homonüümiajuhtumid või muud tähelepanekud. Töö uurimismaterjaliks on valikleksikon, mille moodustavad Vare loendi liitsõnad ja neile vastavad lühendsõnad (kokku 226 liitsõna materjal). Leksikoni sõnavalikust jäid välja need juhtumid, mis ei kuulu otseselt käesoleva töö teema juurde, näiteks lühendsõnade moodustamine sõnaühenditest ja liitsõnadest

4.2. Uurimismeetod

Lühendsõnad on kogutud järgmiselt. Leksikoni kuuluvad lühendsõnad ja liitsõnad on jaotatud Exceli tabelisse lühenemistüüpide järgi sõnaraamatute lõikes. Iga järgneva sõnaraamatu korral on otsitud, kas seal leidub valikloendisse kuuluv liitsõna ja sellele vastav lühendsõna. Kummagi kuju olemasolu korral vaadeldavas allikas on vastav sõna või sõnad koos erialamärgendite ja/või näitelausetega kantud tabelisse.

Valikleksikoni materjali on järgnevalt analüüsitud õigekeelsussõnaraamatute kaupa, mida on kokku kaheksa ja mis on ilmunud ajavahemikus 1925–2013. Iga vaadeldud sõnaraamatu korral tuuakse esile järgmised asjaolud:

- 1) leksikoni kuuluvate liitsõnade esinamus, nende konkreetne üldarv;
- 2) neile liitsõnadele vastavate lühendsõnade esinamus ja lühenemistüüp koos näidetega;
- 3) vastava materjali jagunemine sõnade struktuurilise omasuse ja võõruse järgi (omasõnad ja võõrsõnad) ning tarvitusvaldkonna ja stiili järgi (üldkeel, oskuskeel, kõnekeel/argikeel).

Võõrsõnade ja omasõnade eristamisel on lähtutud „Eesti keele käsiraamatus“ toodud kriteeriumidest, mille kohaselt erinevad võõrsõnad omasõnadest võõraks peetavate struktuurijoonte poolest: 1) tähed f, š, z, ž; 2) sõna alguses olev b, d, g; 3) järgsilbi pearõhk; 4) tavatud häälikuühendid; 5) järgsilbis olev o; 6) järgsilbi pikad täishäälikud. Omasõnade rühma on arvatud ka kodunenud võõrsõnad, mis on kaotanud oma võõrtunnused. (EKK: 70–71, 610–611) Nii oma- kui võõrtüvelist komponenti sisaldavaid liitsõnu nimetatakse hübriidsõnadeks (vt EKK: 604). Hübriidsõnade põhiosa või täiendosa täieliku lühenemise juhtudel eristatakse siinses töös, kas liitsõna lühenemisel tekkinud lühendsõna on oma ehituse poolest oma- või võõrsõna.

5. Liitsõnade ja neile vastavate lühendsõnade esinemus õigekeelsussõnaraamatutes

Leksikoni kuuluvate sõnade esinemust on järgnevalt iga üksiku sõnaraamatu korral vaadeldud lühenemistüüpide kaupa. Sissejuhatavalt on esile toodud leksikoni kuuluvate sõnade koguarv ja nende arvuline jagunemine lühenemistüüpide vahel. Iga lühenemistüübi korral on esitatud ka näiteid vastavalt lühenenud sõnadest. Lisaks on iga sõnaraamatu analüüsiosa lõpus lühikokkuvõte, kus on esile tõstetud vastava allika erinevused eelnevaga võrreldes. See puudutab lisandunud ja/või kadunud liitsõnu ning vastavaid lühendsõnu, tähenduserinevusi või muid tähelepanekuid. Iga sõnaraamatu käsitluse lõpetab tabel, milles on esitatud arvuline ülevaade analüüsitud materjalist.

5.1. „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“ I–III (1925, 1930, 1937)

Selles, kõige esimeses eesti keele õigekeelsussõnaraamatus leidub 71 käesoleva töö valikleksikoni kuuluvast 220 liitsõnast. Valdav osa neist – 53 näidet – kuulub esimesse lühenemistüüpi, kus põhiosa võiks täielikult välja langeda. Ülejäänud kolme tüübi vahel jagunevad näited üsna võrdselt: liitsõna põhiosa eeldatav osaline väljalangemine – 5 näidet, täiendosa täielik väljalangemine – 8 liitsõna korral ja osaline lühenemine 5 juhul. Võimalikke sulandsõnade aluseks sobilikke näiteid käesolevas sõnaraamatus pole.

Järgnevalt vaadeldakse siinses sõnaraamatus esinevaid lühendsõnu moodustustüüpide kaupa, võrreldes neid valikleksikoniga.

Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine. Vaatlusalusest 53 liitsõnast leidub selles sõnaraamatus vaid 3 puhul ka sama tähendust väljendav lühendsõna: *panama[kübar]* > *panama*, *kaaper[dus/laev]* > *kaaper* ja *tellis[kivi]* > *tellis*. Vrd sõnaartikleid:

- **panama|kübar** (troopilises Ameerikas kasvava taime – Carludovica palmata – noortest lehtedest valmistatud; Panamahut);
 - **panama 2** (pettus; pisiruuduline riie; panamakübar)
- **kaaperduse/kiri, -laev, -ristleja**
 - **kaaper** (röövlaev, röövlaevnik)
- **tellis[kivi]**
 - **tellis** = **tellis[kivi]**

Oma struktuuri poolest kuuluvad need omasõnade hulka, sest neil pole eesti keeles võõraks peetavaid struktuurijooni.

Liitsõna põhiosa osaline lühenemine. Leksikonist on selles sõnaraamatus vaid 5 vastavat liitsõna. Neist moodustatud lühendsõnade kohta on 2 näidet, mis on mõlemad omasõnad. Ühe näite korral on lühenemine toimunud kahel erineval viisil.

- **pea** = varsti; peaaegu; **peagu** = peaaegu;
- *välis/[maa]ilm* > **välisilm** 'välismaailm'.

Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine. Siia kuuluvast 8 liitsõnast on vaadeldavas sõnaraamatus 4 juhul olemas ka vastavad lühendsõnad. Struktuuri poolest kuuluvad nad kõik omasõnade hulka:

[jalg]ratas > *ratas* 'jalgratas', *[kirja]/vahemärk* > *vahemärk* 'kirjavahemärk', *[pea]aju* > *aju* 'peaaju', *[selja]keelik* > *keelik*.

Liitsõna täiendosa osaline lühenemine. Siinses sõnaraamatus pole siia tüüpi kuuluvast 5 liitsõnast ühtki lühendsõna näidet. Ka leksikoni kuuluvaid **sulandsõnu** ja neile vastavaid liitsõnu selles sõnaraamatus ei ole.

Kokkuvõte

Tabelis 1 on toodud valikloendi liitsõnade ja neile vastavate lühendsõnade esinemus „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatus“ I–III (1925, 1930, 1937). Diagonaalsest joonest all vasakul pool paiknev arv näitab liitsõnade arvu ja paremal pool ülal olev arv näitab sama tähendust väljendavate lühendsõnade arvu. Tabel täieneb analüüsiosa kestel pidevalt sõnaraamatute kaupa.

Tabel 1. Läbilõikeline ülevaade. Liitsõnade ja lühendsõnade arv EÕSis (1925–1937) lühenemistüüpide järgi

Tüüp	EÕS I–III
Põhiosa väljalangemine	3 53
Põhiosa osaline lühenemine	2 5
Täiendosa väljalangemine	4 8
Täiend osaline lühenemine	- 5
Sulandsõnad	- -
Sõnaraamatus kokku	9 71

EÕSis puuduvad erialaterminitel märgendid. Kõik EÕSis esinevad lühendsõnad on esitatud koos sama tähendust väljendavate liitsõnadega. Kuid on ka mõni selline näide, kus leksikoni kuuluv lühendsõna on küll olemas, kuid vastav liitsõna puudub EÕSis. Sellised sõnad on *ihukaardivägi* (puudub *ihu[kaitse]/kaardivägi*), *mooramees* (puudub

moora[maa]/mees), *trukk* (puudub *trukk[nööp]*). Võib arvata, et need nimetused on moodustatud teistega võrreldes mingitel erinevatel alustel. Nende täpsem analüüs ei kuulu aga otseselt käesoleva bakalaureusetöö teema alla.

5.2. „Väike õigekeelsus-sõnaraamat“ (VI tr 1937)

Leksikonis olevast 225 liitsõnast leidub selles sõnaraamatus kokku 47 näidet. Enamik neist – 34 liitsõna – kuulub lühenemistüüpi, kus põhiosa on leksikoniga võrreldes kas täielikult välja langenud või osaliselt lühenenud. Ülejäänud tüüpide vahel jagunevad leitud liitsõnad järgmiselt: põhiosa osaline väljalangemine – 2 näidet, täiendosa täielik väljalangemine – 9 ja täiendosa osaline väljalangemine – 2 leidu. Sulandsõnadele vastavaid liitsõnu selles sõnaraamatus ei ole.

Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine. Olemasolevast 35 liitsõnast on selles sõnaraamatus kahel juhul olemas ka vastav lühendsõna, kusjuures 1 neist on olemas juba ka eelmises sõnaraamatus (EÕS 1930, II): *panama* (< panamakübar). Lisandunud on üks uus lühenemisnäide, võõrsõnalise komponendiga: *kilo[gramm] > kilo* 'kilogramm'.

Liitsõna põhiosa osaline lühenemine. Kahe olemasoleva liitsõna korral leidub selles sõnaraamatus ka neile liitsõnadele vastav lühendsõna. Need mõlemad on omasõnad – *peagu* (< *pea*[*ae*]*gu*) ja *välisilm* (< *välis*[*maa*]*ilm*), mis leiduvad ka juba varasemas sõnaraamatus (EÕS 1930 II, EÕS 1937 III). Uusi näiteid pole lisandunud.

Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine. Leksikoni kuuluvatest vastavatest liitsõnadest on vaatlusaluses sõnaraamatus registreeritud 9 liitsõna. Neist kahel juhul leidub ka omasõnalisest liitsõnast moodustatud lühendsõna. Üks lühendsõna eelmisest allikast üle kandunud: *aju* (< [*pea*]*aju*). Uue näitena on lisandunud [*post*]*kaart* > *kaart* 'postkaart'. Samas aga puuduvad kaks varasemas sõnaraamatus esinevat lühendsõna: *vahemärk* (< [*kirja*]/*vahemärk*) ja *ratas* (< [*jalg*]*ratas*).

Liitsõna täiendosa osaline lühenemine. Valikleksikonist on selles sõnaraamatus 2 vastavat liitsõna: *meteoroloogiajaam* ja *välismaailm*. Nimetatud viisil moodustatud lühendsõnu registreeritud pole.

Sulandsõnu käesolevas sõnaraamatus ei leidu.

Kokkuvõte

Andmed valikulise ja võrdleva ülevaate liitsõnade lühenemisest kahes kõige varasemas sõnaraamatus – EÕSis 1925–1937 ja VÕSis 1937 vastavate lühenemistüüpide järgi on toodud tabelis 2.

Tabel 2. Läbilõikeline ülevaade. Liitsõnade ja lühendsõnade arv EÕSis ja VÕSis 1937 lühenemistüüpide järgi.

Tüüp	EÕS I–III	VÕS 1937
Põhiosa väljalangemine	3 53	2 35
Põhiosa osaline lühenemine	2 5	2 2
Täiendosa väljalangemine	4 8	2 9
Täiend osaline lühenemine	- 5	- 2
Sulandsõnad	- -	- -
Sõnaraamatus kokku	9 71	6 48

Võrreldes EÕSiga, on vaadeldavas sõnaraamatus otsitavate näitesõnade hulk märgatavalt väiksem (EÕSis – 70 näidet, VÕSis 1937 – 47 näidet). Arvestades nende kahe sõnaraamatu mahtude suurt erinevust, on see igati mõistetav. See-eest lühendsõnu esineb mõlemas võrreldavas sõnaraamatus võrdselt 7 juhul. Lisaks on 2 liitsõna, mis on registreeritud võrreldavates sõnaraamatutes, kuid millele vastavad lühendsõnad VÕSist 1937 puuduvad.

Viis vaadeldava sõnaraamatu lühenenud liitsõna on esitatud koos lühendsõnadega, ühel lühendsõnal, *välisilm* (< *välis/[maa]ilm*), puudub sõnaraamatus talle aluseks olev liitsõna. Nagu ka varasema sõnaraamatu korral, ilmneb VÕSis 1937 nähtus, kus osal juhtudel alusmaterjali näitesõnade lühikesed kujud on esindatud, kuid neile vastavaid täispikki rööpkujusid pole võrdlusaluses sõnaraamatus registreeritud. Sellised juhtumid on *kaaliväetis* (< *kaali[um]väetis*), *mooramees* (< *moora[maa]/mees*), *ekspress* (< *ekspress[rong]*), *nats* (< *nats[ionaalsotsialist]*), *trukk* (< *trukk[nööp]*).

5.3. „Väike õigekeelsuse sõnaraamat“ (1953)

Selles sõnaraamatus on 80 leksikoni kuuluvat liitsõna. Kõige rohkem – 56 näidet – on liitsõnu, kus põhiosa võib täielikult välja langeda. Ülejäänud lühenemistüüpides jagunevad liitsõnad järgmiselt: põhiosa osaline väljalangemine – 4 näidet, täiendosa täielik väljalangemine – 13 näidet, täiendosa osaline väljalangemine – 6 näidet. Võimalike sulandsõnade alustüübis on 1 liitsõna.

Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine. 56-st liitsõnast on vaid 4 juhul registreeritud liitsõnaga sama tähendust väljendav lühendsõna. Siia kuulub kaks võõrliitsõna lühenemise näidet, mis esinevad ka varasemas sõnaraamatus: *kilo* (< *kilo[gramm]*) ja *panama* (< *panama[kübar]*) ning üks omasõnaline näide: *tellis* (< *tellis[kivi]*). Lisandunud on üks omasõnaline lühendsõna:

- *pind[laud]* > *pind* 'pindlaud'.

Liitsõna põhiosa osaline lühenemine. Sellise lühenemisviisi kohta ei ole selles sõnaraamatus olemasoleva leksikoni raames ühtki näidet. Eelmises sõnaraamatus (VÕS 1937) esinenud 2 lühendsõna *peagu* (< *pea[ae]gu*) ja *välisilm* (< *välis/[maa]ilm*) on välja jäetud.

Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine. Valikleksikoni kuuluvaist liitsõnadest on selles sõnaraamatus 13 näidet. Liitsõnale vastavaid lühendsõnu on üks – *aju* 'peaaju', mis on esinenud ka juba mõlemas varem ilmunud sõnaraamatus. Välja on jäetud varasemas sõnaraamatus esinenud lühendsõna *kaart* (< [*post*]*kaart*) (VÕS 1937).

Liitsõna täiendosa osaline lühenemine. Siia kuuluvast 5 liitsõnast ei ole moodustatud ühtki lühendsõna.

Sõnaraamatus on registreeritud 1 vaatlusalune liitsõna (*parteiorganisaator*), mis **sulandsõnaks** lühenenud pole.

Kokkuvõte

Tabel 3 annab ülevaate vaatlusaluste liit- ja lühendsõnade esinemusest VÕSis 1953 võrdluses kahe varasema õigekeelsussõnaraamatuga.

Tabel 3. Läbilõikeline ülevaade. Liitsõnade ja lühendsõnade arv EÕSis, VÕSis 1937 ja VÕSis 1953 lühenemistüüpide järgi

Tüüp	EÕS I–III	VÕS 1937	VÕS 1953
Põhiosa väljalangemine	3 53	2 35	4 56
Põhiosa osaline lühenemine	2 5	2 2	- 4
Täiendosa väljalangemine	4 8	2 9	1 13
Täiend osaline lühenemine	- 5	- 2	- 6
Sulandsõnad	- -	- -	- 1
Sõnaraamatus kokku	9 71	6 48	5 80

Võrreldes varasema sõnaraamatuga – VÕSiga 1937, on VÕSis 1953 uuritavaid liitsõnu alusmaterjali põhjal rohkem, kuid neist moodustatud lühendsõnade arv püsib varasemaga võrreldes samal tasemel. Ilmneb, et VÕSis 1953 on tehtud valik liitsõnade kasuks, jättes lühendsõnad enamikus kõrvale. Sarnaselt varasematele sõnaraamatutele leidub selleski niisuguseid näiteid, kus arvatava lühendsõna korral puudub ta aluseks olev liitsõna. Need analüüsist kõrvale jäänud sõnad on *kaaliväetis* (puudub *kaali[um]väetis*), *ekspress* (puudub *ekspress[rong]*), *gastronoom* (puudub *gastronoom[iakauplus]*), *nats* (puudub *nats[ionaalsotsialist]*) ja *rotatsioonmasin* (puudub *rotatsioon[trüki]masin*).

5.4. „Õigekeelsuse sõnaraamat“ (1960)

Vaadeldavas sõnaraamatus on uuritavaid liitsõnu võrreldes VÕSiga 1953 märgatavalt rohkem: kokku 126 liitsõna. Kõige enam – 81 – on liitsõnu esimeses lühenemistüübis, kus põhiosa langeb täielikult välja. Võrreldes sellega, on teistes lühenemistüüpides lühenemispotentsiaaliga liitsõnu võrdselt vähe: põhiosa osaline väljalangemine – 10, täiendosa täielik väljalangemine – 18, täiendosa osaline väljalangemine – 15. Kõige vähem liitsõnu – vaid 2 näidet – on eeldatavate sulandsõnade tüübis.

Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine. Olemasolevast 81 liitsõnast on siinses sõnaraamatus 13 juhul olemas neile vastav lühendsõna. Omasõnadest moodustatud lühendsõnu on kokku 8, kusjuures neist 4 on üle tulnud varasemast sõnaraamatust. Ülejäänud 4 on uued näited:

- *kola[laud]* > *kola*, *meieisa[palve]* > *meieisa*, *lõõts[pill]* > *lõõts* KÕNEK, *sirg[joon]* > *sirge* MAT.

Leksikoni kuuluvaist hübriidsõnadest, millel on võõrsõnaline esikomponent ja omasõnaline põhikomponent, on selles sõnaraamatus 3 näidet. Kuna vaadeldavatel liitsõnadel langeb põhiosa täielikult välja, jääb lühendsõnaks võõrsõna:

- *lateraal[häälik] > lateraal, kopeer[paber] > kopeer KÕNEK, gastronoom[ia/kauplus] > gastronoom.*

Viimase näite korral on liitsõna lühenemine olnud mõnevõrra ulatuslikum: sobiva lühendsõna saamiseks on ka täiendosa lõpust lühenenud.

Ülejäänud 2 näidet on tüüpilised võõrsõnad, millest üks (*kilogramm > kilo*) on üle tulnud varasemast sõnaraamatust. Ainsa uue näitena on lisandunud *nats[ionaal/sotsialist] > nats* POL, mille puhul on lisaks põhiosa väljalangemisele toimunud ka osaline täiendosa lühenemine.

Liitsõna põhiosa osaline lühenemine. Osaliselt järelkomponendi võrra lühenevaid liitsõnu on kokku 10, neist lühendsõnu on vaid üks:

- *peegel/karp[kala] > peegelkarp.*

Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine. Siia kuuluvast 18 liitsõnast on lühenenud 4 liitsõna, millest kõik on omasõnad. Lisaks varasemas allikas, VÕSis 1953 esinenud ühele näitele (*aju < [pea]aju*), on lisandunud 3 uut sama tüüpi lühendsõna, sealhulgas kaks terminit:

- *[kirja]/vahemärk > vahemärk LGV, [selja]keelik > keelik ZOOL ja [tule]hakatis > hakatis.*

Liitsõna täiendosa osaline lühenemine. Selles sõnaraamatus potentsiaalselt esikomponendi võrra osaliselt lühenevate liitsõnade koguarv on 15. Sellistest liitsõnadest moodustatud uusi lühendsõnu on 6 ja need kõik on omasõnad. Nende hulgas on nii üldkeelesõnu kui oskussõnu.

- *ihu[kaitse]/kaardivägi > ihukaardivägi, [suusa]hüppe/mägi > hüppemägi SPORT, kaali[um]väetis > kaaliväetis, all[maa]/ilm > allilm, hoog[töö]/kuu > hoogkuu, jae[kaubandus]/võrk > jaevõrk MAJ.*

Potentsiaalselt **sulandsõnaks** lühenevaid liitsõnu on selles tüübis 2. Neist ühel juhul on registreeritud ka sulandsõna: *nats[ionaalsotsialism] > natsism*.

Kokkuvõte

Tabelis 4 on töö autor esitanud „Eesti keele õigekeelsuse sõnaraamatus“ 1960 ja kolmes varasemas sõnaraamatus registreeritud liitsõnade ning neile vastavate lühemate vormide hulga lühenemistüüpide kaupa.

Tabel 4. Läbilõikeline ülevaade. Liitsõnade ja lühendsõnade arv EÕSis, VÕSis 1937, VÕSis 1953 ja ÕSis 1960 lühenemistüüpide järgi

Tüüp	EÕS I–III	VÕS 1937	VÕS 1953	ÕS 1960
Põhiosa väljalangemine	3 53	2 35	4 56	13 81
Põhiosa osaline lühenemine	2 5	2 2	- 4	1 10
Täiendosa väljalangemine	4 8	2 9	1 13	4 18
Täiend osaline lühenemine	- 5	- 2	- 6	6 15
Sulandsõnad	- -	- -	- 1	1 2
Sõnaraamatus kokku	9 71	6 48	5 80	25 126

Siinse sõnaraamatu üks olulisi uuendusi varasematega võrreldes on see, et esimest korda on liitsõnadele ja neist moodustatud lühendsõnadele lisatud valikuliselt märgendid. Need märgendid näitavad sõna stiilivärvingut, näiteks KÕNEK – kõnekeel, või valdkonda, näiteks POL – poliitika. Võrreldes varasemate sõnaraamatutega on vaadeldavas hüppeliselt tõusnud vaatlusaluste liitsõnade ja ka neile vastavate lühendsõnade arv. Tabelist on välja jäetud sellised leksikonis registreeritud eeldatavad lühendsõnad, mille aluseks olevad liitsõnad vaadeldavates sõnaraamatutes pole seni esinenud. Need on järgmised: *mooramees* (<

moora[maa]/mees), motokross (<mo[o]to[ratta]/kross), ekspress (<ekspress[rong]). Samuti on kõik näitematerjali lühendsõnad selles sõnaraamatus esitatud koos neile vastavate pikkade vormidega.

5.5. „Õigekeelsussõnaraamat“ (IV tr 1984)

Vaadeldavas sõnaraamatus on 161 alusmaterjalis esitatud liitsõna. Enim on selliseid liitsõnu, kus põhiosa langeb täielikult välja – 102 näidet. Põhiosa osalise väljalangemise võimalusega on 11 liitsõna. Täiendosa täieliku väljalangemise tüübis on 18 liitsõna ja täiendosa osalise väljalangemise tüübis 27 näidet. Sulandsõnade võimaliku moodustamise kohta leidub 2 näidet.

Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine. Selliseid potentsiaalselt lüheneda võivaid liitsõnu on analüüsitavas sõnaraamatus kokku 102. Neist 40 puhul neist on olemas ka sama tähendust väljendav lühendsõna. Viimaste hulgas on nii omasõnu, võõrsõnu kui ka hübriidsõnu.

Omasõnalisi lühendsõnu on kokku 23, millest 8 on registreeritud ka eelmises sõnaraamatus (ÕS 1960). Uute näidete hulgas on erinevat laadi sõnu, nii üldkeelesõnu, kõnekeelseid nimetusi kui ka oskussõnu:

- *arssin[apuu] > arssin, karus[nahk] > karus, kirsa[saabas] > kirsa KÕNEK, kraaps[jalg] > kraaps KÕNEK, kõver[joon] > kõver MAT, põik[tänav] > põik, sater[kuub] > satter, tennis[king] > tennis, treening[püksid] > treeningud KÕNEK, trukk[nööp] > trukk, täi[turg] > täika, vander[sell] > vander KÕNEK jt.*

Vaadeldavas sõnaraamatus on võõrsõnalistest liitsõnadest moodustatud lühendsõnu registreeritud 7, millest 2 on varasemast sõnaraamatust üle tulnud. Nii mõnelgi juhul on lühendatud tüve häälduse lihtsustamiseks häälikuliselt kohandatud. Uuena lisandunud sõnad on järgmised:

- *diisel[auto] > diisel, kontr[revolutsionäär] > kontra, kriminaal[romaan] > kriminull, ksero[koopia] > ksero, reesus[makaak] > reesus.*

Hübriidsõnu leidub sõnaraamatus kokku 10, sealhulgas on 3 varasemast sõnaraamatust üle tulnud. Uutena on lisandunud järgmised:

- *individuaal[elamu] > individuaal KÕNEK, kuulo[juhe] > kuulo, pärgament[paber] > pärgament, rats[ionaliseerimisettepanek] > rats KÕNEK, stereo[tüüp] > stereo, teemant[kiri] > teemant TRÜK.*

Eelnev loetelu kujutab endast selliseid hübriidsõnade näiteid, mille pikast vormist väljalangenud põhiosa on omasõna ning lühendsõnaks on jäänud võõrsõna. Viimane näide on aga selline hübriidsõna, mille lühenemise korral jääb alles omasõnaline osis: *nael[sterling] > nael KÕNEK.*

Liitsõna põhiosa osaline lühenemine. 11st potentsiaalselt lühenevast liitsõnast on sellisel viisil moodustatud 6 lühendsõna, neist 3 omasõna, 2 võõrsõna ja 1 hübriidsõna.

- *vaimu/[maa]ilm > vaimuilm, välis/[maa]ilm > välisilm, peegel[karp[kala] > peegelkarp*
- *auto/lito[graafia] > autolito, eksami/sess[ioon] > eksamisess > sess KÕNEK*
- *rotatsioon/[trüki]masin > rotatsioonimasin > roto TRÜK*

Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine. Siia kuuluvaid liitsõnu on käesolevas sõnaraamatus 18, neile vastavaid lühendsõnu on kokku 6. Omasõnadest on varasemast sõnaraamatust vaadeldavasse üle tulnud 4 tulnud üks – *[sisse]kanne > kanne*. Leidude hulgas on ka üks võõrsõna lühenemine: *[bakterio]faag > faag BIOL.*

Liitsõna täiendosa osaline lühenemine. Selles tüübis olevaid liitsõnu on registreeritud 27 juhul. 10 liitsõna korral on olemas vastav lühendsõna. Omasõnalistest liitsõnadest on moodustatud 9 lühendsõna, millest 6 esinevad ka juba varasemas sõnaraamatus. Uued näited on järgmised:

- *[abielu]/lahutus/protsess* > *lahutusprotsess*, *kaheksateist[kümne]/aastane* > *kaheksateistaastane* KÕNEK, *lina[seemne]/kook* > *linakook*, *välis[maa]/reis* > *välisreis*.

Vaadeldavas sõnaraamatus on registreeritud ka 2 liitsõna lühendamise tagajärjel tekkinud **sulandsõna**, sealhulgas on üks uus võõrsõnaline moodustis *part[ei]org[anisaator]* > *partorg*.

Kokkuvõte

Tabelis 5 on toodud „Õigekeelsussõnaraamatus“ (1984) ja neljas eelnevalt ilmunud sõnaraamatus esinevad liitsõnad ja nende lühemad vormid.

Tabel 5. Läbilõikeline ülevaade. Liitsõnade ja lühendsõnade arv EÕSis, VÕSis 1937, VÕSis 1953 ja ÕSis 1984 lühenemistüüpide järgi.

Tüüp	EÕS I–III	VÕS 1937	VÕS 1953	ÕS 1960	ÕS 1984
Põhiosa väljalangemine	3 53	2 35	4 56	13 81	40 102
Põhiosa osaline lühenemine	2 5	2 2	- 4	1 10	6 11
Täiendosa väljalangemine	4 8	2 9	1 13	4 18	6 18
Täiend osaline lühenemine	- 5	- 2	- 6	6 15	10 27
Sulandsõnad	- -	- -	- 1	1 2	2 2
Sõnaraamatus kokku	9 71	6 48	5 80	25 126	64 159

1984 aasta „Õigekeelsussõnaraamatus“ esineb eriala- ja stiilmärgendeid käsitletud liitsõnade hulgas võrreldes varasema ÕSiga 1960 rohkem. Enim on lisandunud kõnekeelsust väljendavaid märgendeid. Võrreldes varem ilmunud sõnaraamatutega on

lühendsõnade hulk oluliselt kasvanud oskussõnade hulgas. Siia kuuluvad näiteks järgmised nimetused:

- *faag* BIOL *bakteriofaag*, *kõver* MAT *kõverjoon*, *reesusmakaak* ZOOL *reesus*, *stereo* TRÜK *stereotüüp*, *natsism* POL *natsionaalsotsialism*, *trafo* EL *transformaator*.

Kõik selles sõnaraamatus leiduvad lühendsõnad on esitatud koos tema aluseks oleva liitsõnaga.

Ka ÕS 1984 on muutumatult üle võtnud näited varasematest sõnaraamatutest, kus leidub käsitlusest kõrvale jäänud lühendsõnu, mille pikka vormi vaadeldavas sõnaraamatus või sellele eelnevates sõnaraamatutes ei esine. Sellised sõnad on *mooramees* (< *moora[maa]/mees*), *motokross* (< *mooto[ratta]/kross*), *motoralli* (< *mooto[ratta]/ralli*), *ekspress* (< *ekspress[rong]*).

5.6. „Eesti keele sõnaraamat“ (1999)

Selles sõnaraamatus on 201 leksikoni kuuluvat liitsõna. Kõige enam – 124 näidet – leidub liitsõnu esimeses lühenemistüübis, milles liitsõna põhiosa võib täielikult välja langeda. Ülejäänud tüüpide vahel jagunevad liitsõnad lühenemisvõimaluse poolest järgmiselt: põhiosa osaline väljalangemine – 14 näidet, täiendosa täielik väljalangemine – 18 näidet, täiendosa osaline väljalangemine – 42 näidet ja sulandsõnad – 3 näidet.

Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine. Sellesse lühenemistüüpi kuuluvast 124 liitsõnast moodustatud lühendsõnu on selles sõnaraamatus registreeritud 106. Neist umbes pooltel juhtudel – 50 näidet – on omasõnalise liitsõna põhiosa täielikult välja langenud. Varasemas sõnaraamatus (ÕS 1984) esinenud 23 lühendsõnale on lisandunud hulganisti uusi lühendsõnu. Näiteks:

- *hõbe[medal]* > *hõbe*, *kiki[lips]* > *kiki* ARG1, *klaasi[täis]* > *klaas*, *kolmik[hüpe]* > *kolmik*, *pooletera[rent]* > *pooletera* ARG1, *pop[muusika]* > *popp* ARG1.

Käesolevas sõnaraamatus on 21 näidet võõrsõnaliste liitsõnade lühenemise kohta. 7 sellist lühendsõna on tulnud üle ÕSist 1984 ja uutena on lisandunud näiteks järgmised:

- *dia[positiiv] > dia, ekspress[buss] > ekspress, koka[koola] > koka, nitro[glütseriin] > nitro ARG1 ja porno[graafia] > porno ARG1.*

Võõrsõnalise komponendiga liitsõnadest moodustatud lühendsõnu on vaadeldavas sõnaraamatus kokku 35. Neist 10 hübriidsõna leiduvad ka juba varasemas sõnaraamatus (ÕS 1984). Uusi liitsõnu, mille lühendamise tulemusena on alles jäänud võõrsõnaline osis, on 17.

- *video[lint] > video, stereo[heli] > stereo, retseptuuri[osakond] > retseptuur ARG1, makro[käsk] > makro INFO ja kriminaal[kurjategija] > kriminaal ARG1 jt.*

Analüüsitavas sõnaraamatus esineb ka 8 sellist hübriidsõna, mille lühendamise tulemiks on omasõnalise osisega lühendsõna, näiteks:

- *kombi[auto] > kombi, kopp[ekskavaator] > kopp ARG1, nael[sterling] > nael, tele[visioon] > tele ARG1, võimendus[aparatuur] > võimendus ARG1.*

Liitsõna põhiosa osaline lühenemine. 14st siia kuuluvast on lühendsõnu moodustatud kokku 11. Kõik need näited kuuluvad üldkeelde.

Omasõnalisi lühendatud liitsõnu on kokku 5, neist 3 on ÕSist 1984 üle tulnud. Vaadeldavasse sõnaraamatusse uuena on lisandunud *pea[ae]gu > peagu* ja *viiesaja[krooni]ne > viiesajane*.

Võõrliitsõnast moodustatud lühendsõnu on kokku 5, millest 2 näidet esinevad ka juba varasemas sõnaraamatus. Uued lühendsõnade näited on: *antiseptik[um] > antiseptik, euro/[büro]kraatia > eurokraatia, euro/[büro]kraat > eurokraat*. Ainsaks hübriidsõnaks vaadeldavas sõnaraamatus on ka ÕSis 1984 leiduv *rotatsioon/[triiki]masin > rotomasin > roto*.

Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine. Siia kuuluvast 18st liitsõnast on lühenenud 17. Nende hulgas on omasõnalistest liitsõnadest moodustatud lühendsõnu 15, millest 5 on üle tulnud varasemast sõnaraamatust (ÕS 1984). Uued siia tüüpi kuuluvad lühendsõnad on selles sõnaraamatus järgmised:

- *[abielu]lahutus > lahutus, [aja]leht > leht, [ees]kava > kava, [elektri]pirn > pirn* ARG1, *[elu]kutse > kutse, [heli]lint > lint, [heli]plaat > plaat, [jalg]ratas > ratas, [maa]ilm > ilm* VMO, *[jumala]teenistus > teenistus*.

Eelmisest sõnaraamatust, ÕSist 1984 on üle tulnud ka 1 võõrsõnaline lühendsõna. Lisandunud on üks hübriidliitsõnast moodustatud lühendsõna, mis kuulub omasõnade hulka: *[elektron]arvuti > arvuti*.

Liitsõna täiendosa osaline lühenemine. Siin vaadeldavast 42 liitsõnast moodustatud lühendsõnu on selles sõnaraamatus 34. Ühelgi juhul pole neile lisatud täpsustavaid eriala- või stiilmärgendeid. Struktuuri poolest omasõnade hulka kuuluvaid lühendsõnu on 12, mille hulgas on 4 uut näidet:

- *[abielu]lahutus/avaldu > lahutusavaldu, moora[maa]/mees > mooramees, silma[pesu]/seep > silmaseep, välis[maa]/sõit > välissõit*.

Lisandunud näidetele kõrval on ka varasemast sõnaraamatust üle tulnud 8 lühendsõna.

Hübriidsõnu on kokku 21, mille hulka kuulub 1 varasemast sõnaraamatust pärit näide. Uute seda tüüpi lühendsõnade hulka kuuluvad näiteks järgmised:

- *biblio[graafia]/kaart > bibliokaart, des[infektsiooni]/kamber > desokamber, kaug[liini]/buss > kaugbuss, med[itsiini]õde > õde, meteo[oroloogia]jaam > meteojaam, mooto[rratta]/käru > motokäru, onko[loogia]haigla > onkohaigla jt.*

Ainsaks võõrsõnaks on *onko[loogia]dispanser > onkodispanser*.

Lühendsõna *jaevõrk* (< *jae[kaubandus]/võrk*) on varasemas allikas (ÕS 1984) majandusterminina registreeritud, kuid käesolevas sõnaraamatus vaadeldava lühenemistüübi näidetest välja jäänud.

ÕSis 1999 on registreeritud 3 leksikonis olevat liitsõna, mis on lühenenud **sulandsõnaks**. Lisaks kahele varasemas sõnaraamatus olevale sulandsõnale leidub üks uus näide: *muu[sika]vi[deo] > muuvi*.

Kokkuvõte

Liitsõnade ja neile vastavate lühendsõnade arvuline esinemus „Eesti keele sõnaraamatus ÕS 1999“ ja viies varasemas sõnaraamatus on esitatud tabelis 6.

Tabel 6. Läbilõikeline ülevaade. Liitsõnade ja lühendsõnade arv EÕSis, VÕSis 1937, VÕSis 1953, ÕSis 1960, ÕSis 1984 ja ÕSis 1999 lühenemistüüpide järgi

Tüüp	EÕS I–III	VÕS 1937	VÕS 1953	ÕS 1960	ÕS 1984	ÕS 1999
Põhiosa väljalangemine	3 53	2 35	4 56	13 81	40 102	106 124
Põhiosa osaline lühenemine	2 5	2 2	- 4	1 10	6 11	11 14
Täiendosa väljalangemine	4 8	2 9	1 13	4 18	6 18	17 18
Täiend osaline lühenemine	- 5	- 2	- 6	6 15	10 27	34 42
Sulandsõnad	- -	- -	- 1	1 2	2 2	3 3
Sõnaraamatus kokku	9 71	6 48	5 80	25 126	64 159	171 201

Kui võrrelda „Eesti keele sõnaraamatut ÕS 1999“ ÕSiga 1984, siis uuemas leidub lühendsõnu märgatavalt rohkem. ÕSis 1999 on leksikoni kuuluvatest lühendsõnadest registreeritud 171 ja ÕSis 1984 on neid kokku 64. Pea kõik lühendsõnad on esitatud koos

neile vastavate liitsõnadega. Sageli on lühendsõnade paremaks seletamiseks juurde toodud näitelaused. Näiteks *elu[kutse] > kutse – Jüri on kutselt insener*. Selles sõnaraamatus esineb kaks näidet käsitlusest kõrvale jäänud lühendsõnast, mille pikka vormi vaadeldavas sõnaraamatus või sellele eelnevates sõnaraamatutes ei esine: *ekspress (< ekspress[laev])* ja *ekspress (< ekspress[rong])*.

Paljudele uutele lühendsõnadele on lisatud argikeelsust väljendav märgend ARG1. Osa lühendsõnu on vaadeldavas sõnaraamatus võrreldes ÕSiga 1984 kaotanud oma eriala- või stiilmärgendi, näiteks:

- ÕS 1984: *natsism* POL > ÕS 1999: *natsism*
- ÕS 1984: *sess* KÕNEK > ÕS 1999: *sess*
- ÕS 1984: *stereo* TRÜK > ÕS 1999: *stereo*
- ÕS 1984: *motokross* SPORT > ÕS 1999: *motokross*

ÕSis 1999 on registreeritud juhtum, kus lühendsõna ja vastava liitsõna vahel on stiili ja eriala erinevus: liitsõna *parteiorganisaator* on nõukogulikku sõnavara väljendava märgendiga NÕUK ja sellele vastav lühendsõna *partorg* on argikeelsust väljendava märgendiga ARG1.

5.7. „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006“

ÕSis 2006 on leksikonis leiduvaid liitsõnu kokku 217. Kõige suurem liitsõnade osakaal on põhiosa täieliku väljalangemise tüübis – 128 näidet. Järgmistes tüüpides jagunevad liitsõnad arvuliselt järgmiselt: põhiosa osaline väljalangemine – 15 näidet, täiendosa täielik väljalangemine – 18 näidet, täiendosa osaline väljalangemine – 53 näidet ja sulandsõnad – 3 näidet.

Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine. Selles lühenemistüübis on 128 liitsõna ja nendest on moodustatud 113 lühendsõna. Kokku on omasõnadest moodustatud lühendsõnu 53, millest 50 on registreeritud juba ÕSis 1999. ÕSis 2006 on neile lisandunud 3 uut näidet:

- *rull[stiil] > rull* ARG1, *kaki[ploom] > kaki* ja *voki[roog] > vokk*.

Juba eelmises, 1999. aastal ilmunud ÕSis leiduvale 21 võõrsõnale on juurde tulnud 3 uut näidet:

- *njuufa[undland] > njuufa*, *dok[umentaalfilm] > dokk* ja *transistor[raadio] > transistor*.

Peale selle on varasemale 35le võõrsõnalise komponendiga lühendsõnale lisandunud 1 hübriidsõna lühenemise näide: *metall[muusika] > metall*.

Liitsõna põhiosa osaline lühenemine. 15 liitsõnast on 14 juhul põhiosa osaliselt lühenenud. Kõik siia kuuluvat 5 omasõna on juba varem esinenud ÕSis 1999.

Võõrsõnadest on varasemas sõnaraamatus esinenud ja käesolevasse üle tulnud 5 lühendsõna, uueana on lisandunud *fotolito[graaafia] > fotolito* ja *raadio/[tele]gramm > radiogramm*. Võõrsõnahübriide on 2, millest üks on varasemast sõnaraamatust üle tulnud ja teine on uus lühendsõna – *overlok/[õmblus]masin > overlokmasin*.

Liitsõna täiendosa täielik lühenemine. Liitsõna täiendosa täieliku lühenemise tüüpi kuulub 18 liitsõna, millest 17 esineb lühendatud kujul. ÕSist 1999 on üle tulnud kõik lühendsõnad.

Liitsõna täiendosa osaline lühenemine. Liitsõna täiendosa osalise lühenemise tüübis on 53 liitsõnanäidet ja 47 näidet neist moodustatud lühendsõnade kohta. Leksikoni kuuluvaid omasõnu on selles lühenemistüübis 15. Neist 13 sõna on ÕSist 1999 üle kantud ja 2 esinevad esmakordselt:

- *nõude[kuivatus]/rest > nõuderest*, *tuuma[relva]/katsetus > tuumakatsetus*.

Võõrsõnalise komponendiga lühendsõnu on selles sõnaraamatus 31 mille hulgas on 10 uut näidet:

- *[mikro]laine/ahi* > *laineahi*, *des[infektsiooni]vahend* > *desovahend*,
e[lektron]ajakiri > *e-ajakiri* *e[lektron]kaubandus* > *e-kaubandus*, *e[lektron]post* > *e-post* jt.

Ainus võõrsõna on varasemas sõnaraamatus juba mainitud.

Sulandsõnu on ÕSis 2006 kokku 3, mis kõik on registreeritud ka juba varem. Uusi näiteid ei ole lisandunud.

Kokkuvõte

Tabelis 7 on autor välja toonud „Eesti õigekeelsussõnaraamatu ÕS 2006“ ja talle eelnevate sõnaraamatute liitsõnade ja neile samas tähenduses kasutatavate lühendsõnade esinemuse.

Tabel 7. Läbilõikeline ülevaade. Liitsõnade ja lühendsõnade arv ÕSis 2006 ja kuues eelnevas sõnaraamatus lühenemistüüpide järgi

Tüüp	EÕS I–III	VÕS 1937	VÕS 1953	ÕS 1960	ÕS 1984	ÕS 1999	ÕS 2006
Põhiosa väljalangemine	3 53	2 35	4 56	13 81	40 102	106 124	113 128
Põhiosa osaline lühenemine	2 5	2 2	- 4	1 10	6 11	11 14	14 15
Täiendosa väljalangemine	4 8	2 9	1 13	4 18	6 18	17 18	17 18
Täiend osaline lühenemine	- 5	- 2	- 6	6 15	10 27	34 42	47 53
Sulandsõnad	- -	- -	- 1	1 2	2 2	3 3	3 3
Sõnaraamatus kokku	9 71	6 48	5 80	25 126	64 159	171 201	194 217

Võrreldes ÕSiga 1999 on lühendsõnu lisandunud vähesel määral. 4 liitsõna ja neile vastavad lühendsõnad ei ole vaadeldavas sõnaraamatus täissünonüümid, vaid erinevad omavahel kas kasutusvaldkonna või stiili poolest. Valdkonnaerinevusega liitsõna ja lühendsõna paarid on järgmised:

- 1) liitsõna *peaaju* anatoomia eriala väljendava märgendiga ANAT ja argikeelne lühendsõna *aju*;
- 2) *kaaliumväetis* põllumajanduse eriala väljendava märgendiga PÖLLUM ja argikeelne lühendsõna *kaaliväetis*;
- 3) *kvartskiiritus* meditsiini eriala märgendiga MED ja argikeelne lühendsõna *kvarts*;
- 4) *parteiorganisaator* nõukogulikku eriala väljendava märgendiga NÕUK ja argikeelne lühendsõna *partorg*.

Kahel sõnal, mis selles sõnaraamatus esinevad, puudub neile vastav liitsõna nii selles kui ka varasemates sõnaraamatutes. Need on: *ekspress* (< *ekspress[laev]*) ja *ekspress* (< *ekspress[rong]*).

5.8. „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013“

Vaadeldavas sõnaraamatus on näitematerjali alusel potentsiaalselt lühenevaid liitsõnu kokku 220. Rohkem kui pooled neist – 131 liitsõna – on lühenenud põhiosa võrra. Teine arvukam lühenemistüüp on liitsõna täiendosa osaline lühenemine, kuhu kuulub 53 liitsõna, mis on ligi veerand vaatlusaluste liitsõnade üldarvust. Väiksem osa materjalist jaguneb kolme ülejäänud tüübi vahel järgmiselt: liitsõna täiendosa võiks olla täielikult välja langenud 18 juhul; liitsõna põhiosa võiks olla osaliselt lühenenud 15 juhul ja 3 liitsõna võiks lüheneda sulandsõnaks.

Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine. Leksikonist on siia tüüpi kuuluvaid liitsõnu selles sõnaraamatus kokku 131 ja neile vastavaid lühendsõnu on 121. Kõige rohkem on nende hulgas omasõnu – 54 näidet.

Omasõnadest 53 on üle tulnud ÕSist 2006 ja neile on lisandunud 2 uut lühendsõna:

- *eks[abikaasa] > eks* ja *öko[toode] > öko*.

ÕSis 2013 on leksikoni kuuluvast materjalist 26 näidet võõrsõnaliste liitsõnade ja nendest moodustatud lühendsõnade kohta. Nende hulka kuulub 23 varasemast sõnaraamatust (ÕS 2006) üle tulnud lühendsõna ja 3 uut lühendsõna:

- *folk[loorifestival] > folk*, *giga[bait] > giga* ARG1, *mega[bait] > mega* ARG1.

Üks näide on ka selle kohta, kus liitsõna pole võrreldes varasema sõnaraamatuga ÕSis 2013 lühenenud. Selline näide on *diapositiiv*.

Vaadeldavas sõnaraamatus on ka 40 hübriidsõna, millest 36 esinevad ka varasemas sõnaraamatus. Lisandunud on 4 uut näidet:

- *bruto[kaal] > bruto* ARG1, *bruto[palk] > bruto* ARG1, *fliis[jakk] > fliis* ARG1, *neto[palk] > neto* ARG1.

Liitsõna põhiosa osaline lühenemine. Liitsõnade ja lühendsõnade hulk pole selles lühenemistüübis võrreldes varasema sõnaraamatuga muutunud. Ka käesolevas sõnaraamatus on vastavaid liitsõnu 15 ja neist moodustatud lühendsõnu on kokku 14. Nende hulgas on vastavalt 5 omasõna, 7 võõrsõna ja 2 hübriidsõnade näidet.

Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine. Vaadeldud 18 liitsõnast on lühenenud 17 sõna, mida on niisama palju kui ÕSis 2006. 15 neist on omasõnalised lühendsõnad ning võõr- ja hübriidsõnu on kumbagi üks.

Liitsõna täiendosa osaline lühenemine. Siin vaadeldud 53 liitsõnast on lühenenud 47, mis on niisama palju kui ÕSis 2006. Omasõnalisi lühendsõnu on nende hulgas 15, võõrsõnu on 1 ja hübriidsõnu 31.

Võrreldes ÕSiga 2006 pole **sulandsõnu** lisandunud ning selleski sõnaraamatus on neid kokku 3.

Kokkuvõte

Viimasena on koostanud koondtabel nr 8, kus on esitatud arvandmed lühendsõnade ja neile aluseks olnud liitsõnade esinemuse kohta kõigis eesti keele õigekeelsussõnaraamatutes. Tabeli viimases parempoolses veerus on ÕSis 2013 esinevate lühenevate liitsõnade arv ja lühendsõnade arv lühenemistüüpide lõikes. Samade liitsõnade arv tähendab kui ka kogu alusmaterjali liitsõnade koguhulka vaadeldud sõnaraamatutes. Tabeli kõige alumises reas on igasse sõnaraamatusse kuuluvate liitsõnade ja vastavate lühendsõnade arv. Veeru „ÕS 2013“ ja rea „Sõnaraamatutes kokku“ lõikuvast tulbas on esitatud näitematerjalis esinevate liitsõnade ja vastavate lühendsõnade koguarv.

Tabel 8. Läbilõikeline ülevaade. Liitsõnade ja lühendsõnade arv käsitletud ÕSis 2013 ja seitsmes eelnevas sõnaraamatus lühenemistüüpide järgi

Tüüp	EÕS I–III	VÕS 1937	VÕS 1953	ÕS 1960	ÕS 1984	ÕS 1999	ÕS 2006	ÕS 2013
Põhiosa väljalangemine	3 53	2 35	4 56	13 81	40 102	106 124	113 128	121 131
Põhiosa osaline lühenemine	2 5	2 2	- 4	1 10	6 10	11 14	14 15	14 15
Täiendosa väljalangemine	4 8	2 9	1 13	4 18	6 18	17 18	17 18	17 18
Täiend osaline lühenemine	- 5	- 2	- 6	6 15	10 27	34 42	47 53	47 53
Sulandsõnad	- -	- -	- 1	1 2	2 2	3 3	3 3	3 3
Sõnaraamatus kokku	9 71	6 48	5 80	25 127	64 159	171 201	193 217	202 220

Kõige uuem sõnaraamat, ÕS 2013 sarnaneb oluliselt 2006. aastal ilmunud õigekeelsussõnaraamatuga. Sellega võrreldes on lühendsõnu lisandunud ainult ühes lühenemistüübis, kus liitsõna põhiosa täielikult välja langeb. Kõik need näited on esitatud argikeelsust väljendava märgendiga.

Uutele lühendsõnadele aluseks olevad liitsõnad on enamikel juhtudel võõrsõnad või hübriidsõnad, mille koostisesse kuulub üks võõrsõnaline komponent.

Paljud lühendsõnad on ÕSi 2013 kohaselt samaväärsed vastava liitsõnaga. Mõne liitsõna ja vastava lühendsõna vahel on siiski ka tähenduserinevus, mida näitab eriala- või stiilmärgend. Kõik 4 tähenduserinevusega liitsõna ja vastava lühendsõna paari, mis esinevad ÕSis 2006, on registreeritud ka vaadeldavas sõnaraamatus:

- 1) liitsõna *peaaju* anatoomia eriala väljendava märgendiga ANAT ja argikeelne lühendsõna *aju*;

- 2) *kaaliumväetis* põllumajanduse eriala väljendava märgendiga PÕLLUM ja argikeelne lühendsõna *kaaliväetis*;
- 3) *kvartskiiritus* meditsiini eriala märgendiga MED ja argikeelne lühendsõna *kvarts*;
- 4) *parteioorganisaator* nõukogulikku eriala väljendava märgendiga NÕUK ja argikeelne lühendsõna *partorg*.

Nagu varasemateski sõnaraamatutes, nii leidub ka ÕSis 2013 kaks sellist lühendsõna – **ekspress** 'ekspresslaev' ja **ekspress** 'ekspressrong' , mille kõrval puudub sõnaraamatus sedasama tähendust märkiv liitsõna. Sõnaraamatus on sõnal *ekspress* tegelikult esitatud 4 tähendust:

- **ekspress** ' kiirrong, -buss v –laev; veoteenuseid osutav isik'.

Nende hulgast on ainult ühel juhul – *ekspress+buss* – esitatud teises artiklis ka vastav liitsõna:

- **ekspress+ kiir-, kiire**: ekspress+baar, ekspress+buss, ekspress+liin.

Et eelpoolmainitud andmed kokku võtta, on järgnevalt esitatud tabelis 9 ülevaade sellest, kui mitu protsenti moodustavad kaheksas sõnaraamatus esinevad liitsõnad ja neile vastavad lühendsõnad nende koguarvust, milleks on 220.

Tabel 9. Liitsõnade ja vastavate lühendsõnade osakaal %-des

Sõna	EÕS (I–III)	VÕS 1937	VÕS 1953	ÕS 1960	ÕS 1984	ÕS 1999	ÕS 2006	ÕS 2013
Liitsõna	32,3	21,8	36,4	57,3	72,3	91,4	98,6	100
Lühend- sõnad	4,1	2,7	2,3	11,4	29,1	77,7	88,2	91,8

Tabelist 9 ilmneb, et nii liitsõnade kui ka lühendsõnade osakaal on kolmes esimeses sõnaraamatus langev. Kõige vähem liitsõnu ja vastavaid lühendsõnu on VÕSis 1937, kus liitsõnad moodustavad nende koguarvust 21,8% ja lühendsõnad 2,7%. Kõige rohkem on liitsõnu võrreldes temale eelneva sõnaraamatuga lisandunud ÕSi 1960, kus on tervelt 20,9% võrra rohkem liitsõnu, kui neid on VÕSis 1953. Kõige enam lisandunud lühendsõnu on ÕSis 1999, kus on võrreldes ÕSiga 1984 juurde tulnud 48,6% võrra lühendsõnu. Kolmes kõige hilisemas sõnaraamatus pole lisandunud leksikoni sõnade hulk kuigi suur, Liitsõnade ja lühendsõnade osakaaluprotsendid on sarnased.

6. Leksikoni kuuluvate liitsõnade ja nende vastavate lühendsõnade esinemine eesti keele õigekeelsussõnaraamatutes lühenemistüüpide kaupa

Eelnevas peatükis ilmneb, et igas vaadeldud sõnaraamatus on esindatud kõik liitsõnade lühenemistüübid, kuid nende esinemus on vägagi erinev. Tüüpide vahel jaguneb 220 sõnast koosnev materjal järgmiselt:

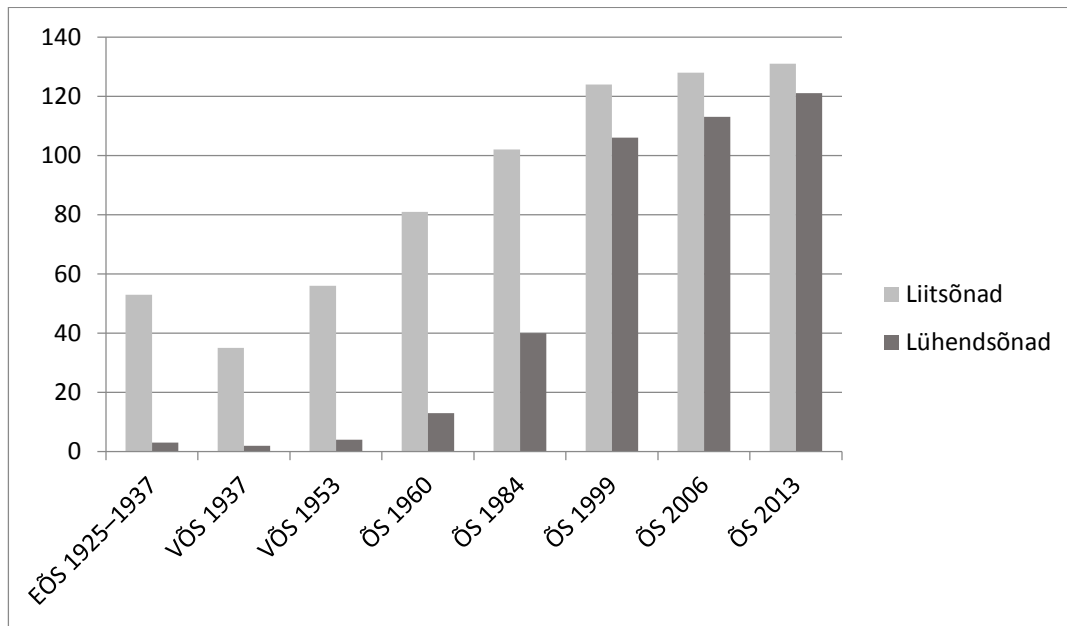
- 1) liitsõna põhiosa täielik väljalangemine – 131 näidet;
- 2) liitsõna täiendosa osaline väljalangemine – 53;
- 3) liitsõna täiendosa täielik väljalangemine – 18;
- 4) liitsõna põhiosa osaline väljalangemine – 15;
- 5) sulandsõnade moodustamine – kokku 3 näidet.

Lühendsõnu on terve analüüsimaterjali peale 202 ning 17 liitsõna vaadeldud sõnaraamatutes ei ole kordagi lühenenud.

Järgnevalt on esitatud lühenemistüüpide kaupa võrdlev graafiline ülevaade sellest, mil määral ükski tüüp on esindatud igas üksikus sõnaraamatus.

6.1. Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine

Joonisel 1 on esitatud graafik vaadeldavasse lühenemistüüpi kuuluvate liitsõnade ja vastavate lühendsõnade esinemusest eri aegade õigekeelsussõnaraamatutes.

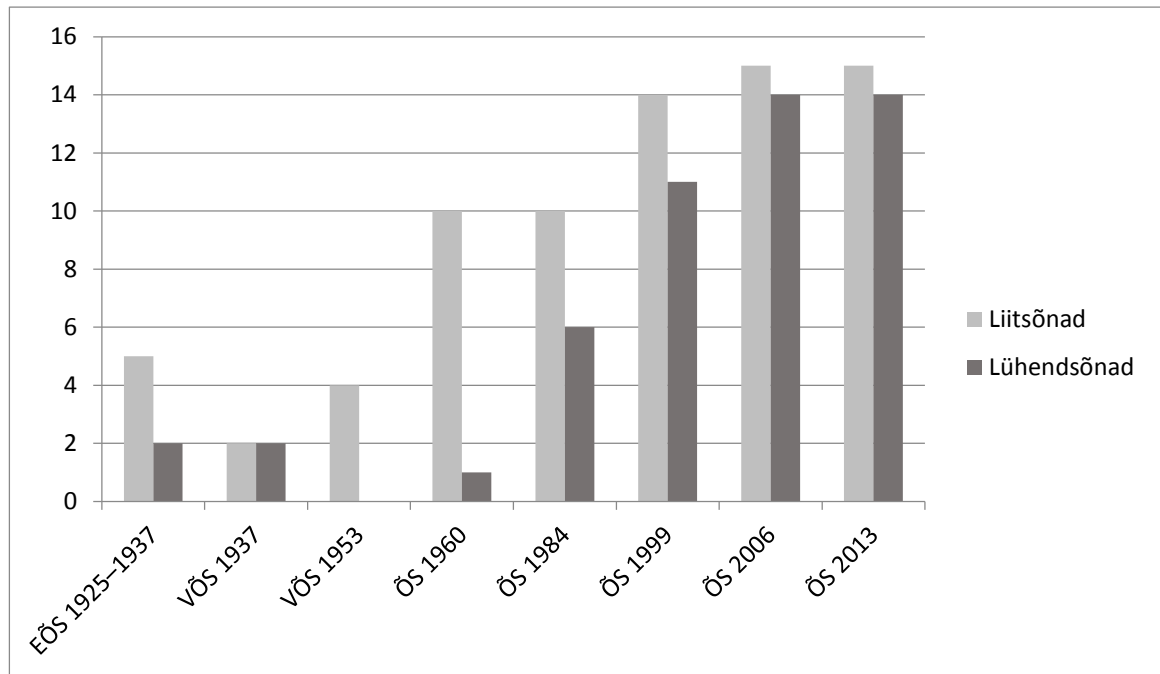

Joonis 1. Liitsõna põhiosa täielik väljalangemine

Siia kuulub kokku 131 sellist liitsõna, mis võiksid lüheneda põhiosa võrra. EÕSis (1925–1937) leidub 53 sellesse rühma kuuluvat liitsõna ja ainult 3 neile vastavatest lühendsõna. VÕSis 1937 on liitsõnu mõnevõrra vähem – 35 näidet, kuid vastavaid lühendsõnu on ka siin ainult 2. Põhjus võib olla see, et „Väikeses õigekeelsus-sõnaraamatus“ on sõnavara valik oluliselt piiratum ning sõnaraamatusse mahub vähem sõnu. VÕSis 1953 on vaadeldavaid liitsõnu märgatavalt rohkem – 56 näidet – ja ka lühendsõnu – 4 näidet – on rohkem kui kahes varasemas sõnaraamatus, kuid seda siiski oluliselt vähem kui ÕSis 1960, kus on liitsõnu 81 ja lühendsõnu 13. Järgmises sõnaraamatus, ÕSis 1984 on sellisel viisil lühenevaid liitsõnu 21 võrra ja neile vastavaid lühendsõnu 27 võrra rohkem kui ÕSis 1960. ÕSis 1999 on liitsõnade ja vastavate lühendsõnade arv hüppeliselt kasvanud – liitsõnu on 124 näidet ja vastavaid lühendsõnu – 106. Kahes viimases õigekeelsussõnaraamatus – ÕS 2006 ja ÕSis 2013 – on käsitletavas tüübis uusi liitsõnu ja neile vastavaid lühendsõnu lisandunud vaid mõningal määral.

6.2. Liitsõna põhiosa osaline lühenemine

Leksikonis on siia kuuluvaid liitsõnu ja neile vastavaid lühendsõnu kumbagi 15. Nende jagunemist eri aegadel ilmunud õigekeelsussõnaraamatute vahel kujutab järgmine joonis 1.

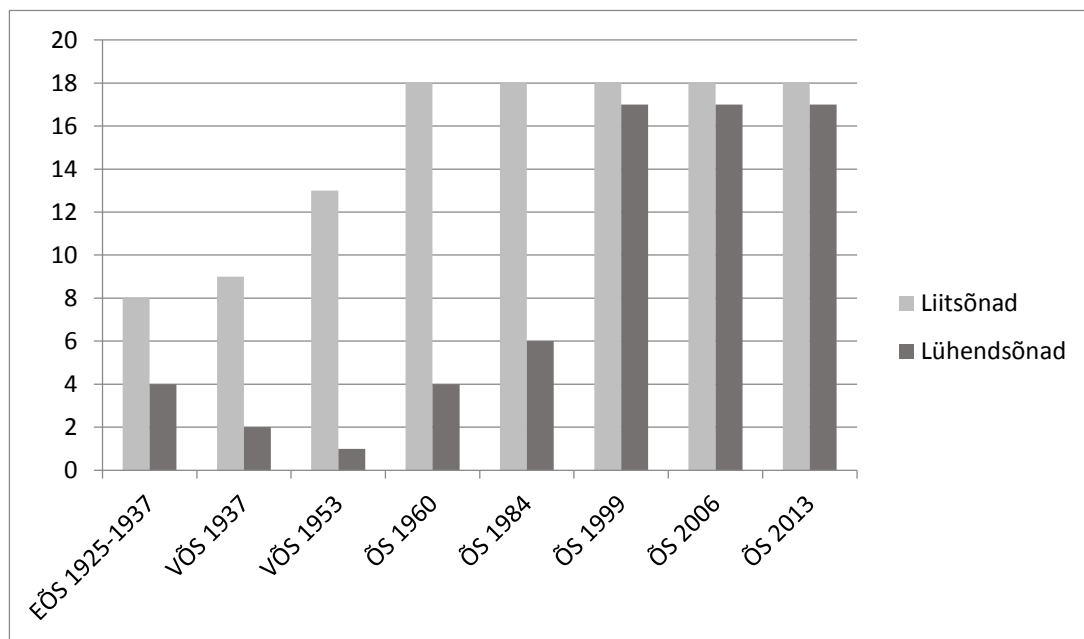

Joonis 2. Liitsõna põhiosa osaline lühenemine

Jooniselt 2 ilmneb, et esimeses kolmes käsitletud sõnaraamatus on vaid mõni üksik uuritav liitsõna (2–5) ja vastav lühendsõna (0–2). VÕSis 1953 puuduvad täiesti liitsõnadele vastavad lühendsõnad. ÕSis 1960 on vaatlusaluste liitsõnade arv võrreldes varasemate õigekeelsussõnaraamatutega hüppeliselt tõusnud, kuid lühendsõnu on 10 liitsõna kohta vaid üks. Alates ÕSist 1984 kuni ÕS 2006 on nii liitsõnade kui ka vastavate lühendsõnade hulk varasemaga võrreldes järjepidevalt tõusnud. Samas ei ole nende arvuline erinevus sõnaraamatute vahel kuigi suur.

6.3. Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine

Leksikonis on selles lühenemistüübis 18 liitsõna, mille täiendosa võib eelduse kohaselt täielikult välja langeda. Arvuline ülevaade sellest, kui palju nendest liitsõnadest esineb erinevates õigekeelsussõnaraamatutes, on esitatud joonisel nr 3.

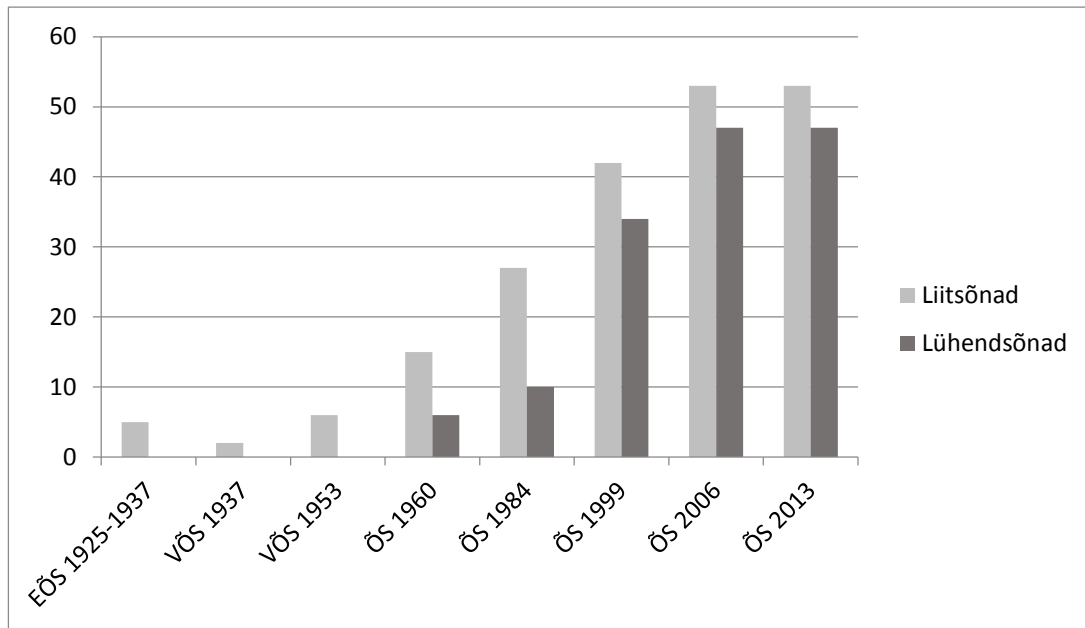

Joonis 3. Liitsõna täiendosa täielik väljalangemine

Siinses graafikus on näha, kuidas vaadeldavasse lühenemistüüpi kuuluvate liitsõnade ja neile vastavate lühendsõnade vahekord sõnaraamatute lõikes on muutunud. Liitsõnade arv on sõnaraamatust sõnaraamatusse pidevalt kasvanud ning saavutanud oma maksimaalse tulemuse (18 näidet) ÕSis 1960. Lühendsõnade puhul on esimese kolme sõnaraamatu korral näha langustendentsi: EÕSis on 4 näidet, VÕSis 1937 – 2 näidet, VÕSis 1953 – 1 näide. Alates ÕSist 1960 hakkab lühendsõnade hulk (4 näidet) taas kasvama ning tõuseb järsult ÕSis 1999 peaaegu maksimumi. Ainult ühel juhul puudub kolmes viimases sõnaraamatus liitsõna kõrval vastav lühendsõna.

6.4. Liitsõna täiendosa osaline lühenemine

Liitsõnu, mille täiendosa võib osaliselt lüheneda, on analüüsimaterjali põhjal 53. Nendest sellised liitsõnad, millel on ka vastav lühendsõna, esinevad sõnaraamatutes järgnevalt.

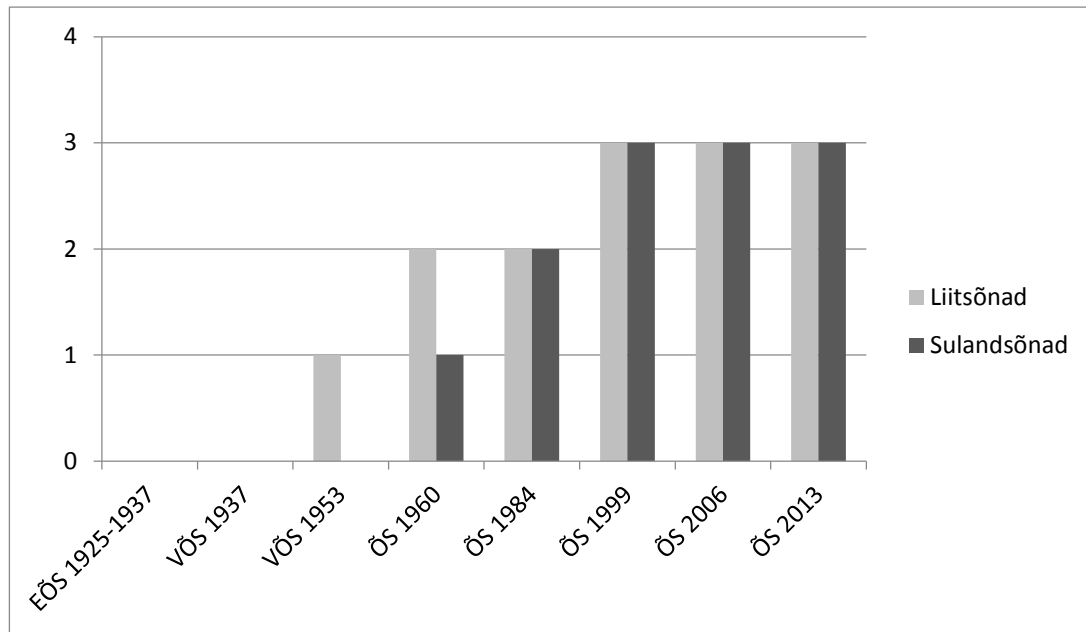

Joonis 4. Liitsõna täiendosa osaline lühenemine

Joonisest 4 on näha, et EÕSis 1925–1937 leidub vaid mõni üksik siia tüüpi kuuluv liitsõna. Kuid neid on siiski 3 võrra rohkem kui väiksema mahuga VÕSis 1937. Edaspidi, alates VÕSist 1953 on aga liitsõnade arv kasvanud iga sõnaraamatuga kuni maksimumi piirini, milleks on 53 näidet. Liitsõnadele vastavaid lühendsõnu kolmes esimeses sõnaraamatus registreeritud ei ole. Esimesed siia kuuluvad lühendsõnad on registreeritud ÕSis 1960 ja neid on kokku 6. Sealtpäele on nende arv pidevalt kasvanud, kolmes viimases küündib nende hulk ligilähedale liitsõnade arvule, näiteks viimases kahes sõnaraamatus on 53 liitsõna ja 47 lühendsõna.

6.5. Sulandsõnad

Leksikonis on 4 liitsõna, millest on moodustatud neile vastavad sulandsõnad. Allpool toodud graafikus on näidatud nende esinemus võrdlevalt õigekeelsussõnaraamatute kaupa.

Joonis 5. Sulandsõnade esinemus eri õigekeelsussõnaraamatutes

Jooniselt 5 on näha, et kahes esimeses sõnaraamatus, EÕSis 1925–1937 ja VÕSis 1937, ei leidu ühtki liitsõna, mis võiks lüheneda sulandsõnaks. VÕSis 1953 leidub 1 selline liitsõna, kuid vastav sulandsõna puudub. Järgmises sõnaraamatus, ÕSis 1960 on registreeritud 2 siia kuuluvat liitsõna, millest ühe puhul on olemas ka lühendsõna. Alates ÕSist 1999 on sõnaraamatus registreeritud 3 vastavat liitsõna ja ka kõik 3 neist moodustatud sulandsõna.

Kokkuvõte

Käesolevas bakalaureusetöös on võrreldud liitsõnu ja neile vastavaid lühendsõnu eri aegade eesti õigekeelsussõnaraamatutes. Sel viisil on võimalik teha üldistavaid järeldusi, kuidas liitsõnade lühenemine on aja jooksul edenenud ja millisel viisil on lühendsõnu rohkem või vähem moodustatud. Materjali analüüsimisel on teoreetilise alusena kasutatud liitsõnade lühenemistüüpe.

Analüüsiks kasutatud Silvi Vare liitsõnade valikleksikonis on liitsõnu ja neile vastavaid lühendsõnu kokku 246. Vaadeldud sõnaraamatutes esineb neist kokku 220. Liitsõnade ja vastavate lühendsõnade esinemus on aja jooksul pidevalt tõusnud: EÕS 1925–1937 – 71 liitsõna ja 9 lühendsõna, VÕS 1937 – 48 liitsõna ja 6 lühendsõna, VÕS 1953 – 80 liitsõna ja 5 lühendsõna, ÕS 1960 – 126 liitsõna ja 25 lühendsõna, ÕS 1984 – 159 liitsõna ja 64 lühendsõna, ÕS 1999 – 201 liitsõna ja 171 lühendsõna, ÕS 2006 – 217 liitsõna ja 194 lühendsõna, ÕS 2013 – 220 liitsõna ja 202 lühendsõna. Leksikonis leidub ka 17 sellist liitsõna, mis ei ole lühenenud üheski vaadeldud sõnaraamatus.

Kolme esimese sõnaraamatu korral (EÕSis 1925–1937 32,3% liitsõnu, 4,1% lühendsõnu; VÕSis 1937 liitsõnu 21,8%, lühendsõnu 2,7%; VÕSis 1953 liitsõnu 36,4%, lühendsõnu 2,3%) jääb leksikoni lühendsõnade arv järjest vähemaks. Seesugune langus on tingitud sellest, väikesemahulistel sõnaraamatutel on sõnavalik piiratud. Sõnade esinemus hakkab tõusma alates täiemahulisest ÕSist 1960. Liitsõnade osakaal langeb samuti kahes esimeses sõnaraamatus, kuid hakkab suurenema juba ÕSis 1953. ÕSis 1960 (57,3% liitsõnu ja 11,4% lühendsõnu), ÕSis 1984 (72,3% liitsõnu, 29,1% lühendsõnu) ja ÕSis 1999 (91,4% liitsõnu, 77,7% lühendsõnu) on liitsõnade arv tõusnud ühtlaselt. Kõige hüppelisemalt on kasvanud lühendsõnade arv ÕSis 1999. ÕSis 2006 (98,6% liitsõnu, 88,2% lühendsõnu) ja ÕSis 2013

(100% liitsõnu, 91,8% lühendsõnu) liitsõnu ja vastavaid lühendsõnu lisandub vaid vähesel määral.

Lühenemistüüpide vahel jaguneb leksikoni kuuluv materjal üsna ebaühtlaselt:

- 1) kõige arvukamalt leidub liitsõnu ja lühendsõnu põhiosa täieliku väljalangemise tüübis – vastavalt 133 juhul ja 121 juhul. Näiteks *folk[muusika] > folk*;
- 2) liitsõnu ja lühendsõnu põhiosa osalise väljalangemise tüübis – vastavalt 15 ja 14 juhul. Näiteks *euro[büro]kraatia > eurokraatia*;
- 3) liitsõnu ja lühendsõnu, mille täiendosa langeb välja täielikult – 18 ja 17 juhul. Näiteks *[elektri]pirn > pirn*;
- 4) liitsõnu ja lühendsõnu, mille täiendosa langeb välja osaliselt – 53 ja 47 juhul. Näiteks *e[elektron]post > e-post*;
- 5) liitsõnu, mis võiks lüheneda sulandsõnadeks ja sulandsõnu endid esineb kõige harvemini – 3 ja 3 juhul. Näiteks *muu[sika]vi[deo] > muuvi*.

Hüpotees lühenevatest liitsõnadest, et need on aja jooksul õigekeelsussõnaraamatutes muutunud lühemaks, saab selles uurimistöös kinnitust. Hüpoteesi saab kinnitada põhjusel, et iga sõnaraamatuga on kasvanud liitsõnadele vastavate lühendsõnade arv. Kõige varasemas ÕSis (1925–1937) on leksikonil põhinevate lühendsõnade osakaal 4,1% ning kõige värskemas ÕSis (2013) küündib lühendsõnade osakaal 91,8%-ni. Teine hüpotees, et nii liitsõna kui ka sellele vastav lühendsõna on korraga sõnaraamatus esindatud ja et nad on omavahel sünonüümid, saab osaliselt kinnitust. Enamik liitsõnu esineb käsitletud sõnaraamatutes koos neile vastavate lühendsõnadega, kuid leidub üksikuid juhte leksikoni sõnadest, mille märgendite alusel võib kindlalt väita, et liitsõna ja talle vastav lühendsõna pole täissünonüümid:

- 1) liitsõna *peaaju* anatoomia eriala väljendava märgendiga ANAT ja argikeelne lühendsõna *aju*;
- 2) *kaaliumväetis* põllumajanduse eriala väljendava märgendiga PÕLLUM ja argikeelne lühendsõna *kaaliväetis*;
- 3) *kvartskiiritus* meditsiini eriala märgendiga MED ja argikeelne lühendsõna *kvarts*;

4) *parteiorganisaator* nõukogulikku eriala väljendava märgendiga NÕUK ja argikeelne lühendsõna *partorg*.

Bakalaureusetöö teemat on võimalik edasi arendada mitmel suunal. Otsene teemaarenduse võimalus oleks uurida liitsõnade lühenemist tegelikus kasutuses korpuste põhjal. Keskne teema omasõnade ja võõrsõnade eri viisidel lühenemisest võiks olla samuti üks kitsam uurimissuund. Natuke teemast kaugemale suunduvad uurimisteemad oleksid lühendsõnade moodustamine liitsõnadest, sõnaühenditest või ka komplekskeelenditest; uurimused pöörd- ja nulltuletusest õigekeelsussõnaraamatute võrdluses.

Kirjandus

Arro, Grit 2012. Keelekasutus Facebooki keskkonnas. Uurimistöö. Juhendaja Ebe Saarna. Pärnu Koidula gümnaasium. http://akadeemiake.ee/wp-content/uploads/2013/06/Grit_Arro.pdf. Vaadatud 5.05.2016.

Bauer, Laurie 1983. English word formation. Cambridge: Cambridge University Press.

Booij, Geert 2007. The grammar of words : an introduction to linguistic morphology. Second edition. New York: Oxford University Press.

Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamat 1918. EKS Keeletoimkonna toimetused nr 5. Tallinn: Eesti Kirjanduse Selts.

EKK = Mati Erelt , Tiiu Erelt , Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Erelt, Tiiu 2002. Eesti keelekorraldus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Fleischer, Wolfgang; Irmhild Barz 1995. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Hennoste, Tiit 2000. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde II. Suulise kõne erisõnavara 1. – Akadeemia 6, 1343–1374.

Kasik, Reet 2004. Eesti keele sõnatuletus. Teine, täiendatud ja parandatud trükk. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kasik, Reet 2015. Sõnamoodustus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kerge, Krista 2000. Kirjakeel ja igapäevakeel. – Eesti keele allkeeled. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised. Toimetanud Tiit Hennoste. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 75–110.

Michel, Sascha 2011. Das Kurzwort zwischen 'Langue' und 'Parole' – Analysen zum Postulat der Synonymie zwischen Kurzwort und Vollform. – Perspektiven – Analysen – Anwendungen. Toim H. Elsen, S. Michel. Stuttgart: ibidem-Verlag, 135–164.

Raadik, Maire 2014. Mis on uut uues õigekeelsussõnaraamatus? – Oma Keel 1, 67–75; http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2014_1/OK_2014-1_09.pdf. Vaadatud 20.05.16.

Raag, Raimo 2008. Talurahva keelest riigikeeleks. Tartu: Atlex.

Soodla, Karin 2010. Morfoloogilisi, morfosüntaktilisi ja sõnamoodustuslikke nähtusi eesti internetikeeles. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Steinhauer, Anja 2000. Sprachökonomie durch Kurzwörter. Bildung und Verwendung in der Fachkommunikation. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Vare, Silvi 2012. Eesti keele sõnapered. Tänapäeva eesti keele sõnavara struktuurianalüüs. I–II köide. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Vare, Silvi 2014. Lühendamise ja lühendsõnade fenomenist eesti keeles. – Keel ja Kirjandus 5, 348–371.

VÕS 1953 = Väike õigekeelsuse sõnaraamat. 1953. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

ÕS 2013 = **Eesti keele õigekeelsussõnaraamat 2013.** Toimetanud Maire Raadik. Koostanud Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

ÕSi lätted 2007. Koostanud Urmas Sutrop. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Materjali allikad

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. I–VI köide 2009. Teine, täiendatud ja parandatud trükk. Toimetanud Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/ekss/>.

EÕS 1925 = Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat, I köide. 1925. A–M. „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu“ teine täiendatud ja parandatud trükk. Koostanud J. V. Veski. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

EÕS 1930 = Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat, II köide. 1930. N–Rio. „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu“ teine täiendatud ja parandatud trükk. Koostanud J. V. Veski. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

EÕS 1937 = Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat, III köide. 1937. Ripp–Y. „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu“ teine täiendatud ja parandatud trükk. Koostanud J. V. Veski ja Elmar Muuk. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

Näited liitsõnade lühenemise kohta. ÕS 2006. – „Eesti keele sõnapered“ (2012) (Leksikon Silvi Vare valduses.)

VÕS 1937 = Väike õigekeelsus-sõnaraamat. 1937. IV trükk. Koostanud Elmar Muuk. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

VÕS 1953 = Väike õigekeelsuse sõnaraamat. 1953. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

ÕS 1960 = Õigekeelsuse sõnaraamat. 1960. Toimetanud Ernst Nurm, Erich Raiet, Magnus Kindlam. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

ÕS 1984 = Õigekeelsussõnaraamat. 1984. Neljas trükk. Toimetanud Rein Kull, Erich Raiet. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.

ÕS 1999 = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Toimetanud Tiiu Erelt. Koostanud Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik, Tiiu Erelt. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

ÕS 2006 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Toimetanud Tiiu Erelt. Koostanud Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/qs2006/>. Vaadatud 25.05.2016.

ÕS 2013 = Eesti keele õigekeelsussõnaraamat 2013. Toimetanud Maire Raadik. Koostanud Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/qs/>. Vaadatud 25.05.2016.

Shortening of compound words in Estonian orthographic dictionaries

Summary

The aim of this Bachelor's thesis is to study Estonian orthographic dictionaries in order to find out how many and in what manner compound words have been shortened or clipped there. The research was carried through in the main eight orthographic dictionaries. The compound words are based on Silvi Vare's lexicon of 246 compound words registered in "Eesti keele sõnapered" / "Estonian Word Families" (2012).

Shortening or clipping is a highly common word formation processes. On the other hand, it is not a well-studied topic. There are not many student researches that dissert the theme of word shortening. Two studies which incorporate the theme of this thesis are Karin Soodla's Master's thesis (2010) where one of the aspects is the incidence of shortened words in the Internet forums and commentaries. Grit Arro has brought up communication techniques including shortened words and clipping in her study in 2012.

In the introduction, there are two main questions regarding present thesis. Firstly, how many, if all of the lexicon's compound words and compatible shortened words are in the main eight dictionaries? Secondly, how are the pairs divided between various shortening types? The shortening types are presented in Silvi Vare's article of clipping and shortened words (2014). Both of these questions got answered due to the conclusion of analysis.

220 of 246 compound words are presented in the observed dictionaries. As shown in the following, the incidence of compound and shortened words will be decreasing in the first three dictionaries' but from the fourth dictionary the incidence will be increasing by every dictionary: EÕS (1925–1937) – 71 compound words and 9 clipped words, VÕS 1937 – 48

compound words and 6 clipped words, VÕS 1953 – 80 compound words and 5 clipped words, ÕS 1960 – 126 compound words and 25 clipped words, ÕS 1984 – 159 compound words and 64 clipped words, ÕS 1999 – 201 compound words and 171 clipped words, ÕS 2006 – 217 compound words and 194 clipped words, ÕS 2013 – 220 compound words and 202 clipped words. Not all of the compound words are shortened in dictionaries – there are 17 of these words that are never clipped in mentioned dictionaries.

What is more, in the analysis of every dictionary, the compound words and their compatible clipped words are diversely divided between shortening types. The 220 compound words and 202 clipped words originated from “Estonian Word Families” (2012) are divided by the following ways:

- 1) Most of the compound words and their compatible clipped words belong in the type where the final lexeme is completely excluded – 131 compound words and 121 clipped words. For example: *folk[muusika]* > *folk*;
- 2) There are 15 compound words and 14 clipped words in the type where the final lexeme is partly retained. For example: *euro/[büro]kraatia* > *eurokraatia*;
- 3) 18 compound words and 17 clipped words belong in a type where the base lexeme is completely excluded. For example: *[elektri]pirn* > *pirn*;
- 4) In a type where the base lexeme of the compound word is partly retained, there are 53 compound words and 47 clipped words. For example: *e[lektron]/post* > *e-post*;
- 5) The least amount of compound words belong in the blending type where parts of the compound word are combined to create a shorter word – 3 compound words and 3 blends. For example: *muu[sika]vi[deo]* > *muuvi*.

Furthermore in this thesis, there are shortening types that have been analyzed. The amount of the compound words and their compatible shortened words in different dictionaries are presented with a graph in each formation type. Each graph appertain to each clipping type shows how many words based on the lexicon are divided into the eight dictionaries. What is more, the graphs show in which dictionaries certain shortening types were represented

and in which dictionaries the shortened or clipped words reached their numerical maximum or in which dictionaries none of the words were presented.

Moreover, two hypotheses were put up in the theoretical part of this thesis. The first hypothesis that got confirmed is that the complex words are constantly getting shorter due to shortening or clipping process in various Estonian orthographic dictionaries. The second hypothesis that got partly confirmed is that both of the words – compound word and its compatible shortened word – are presented in a dictionary at once. The part where both of them ought to be the synonyms of each other did not get entirely confirmed. It has been researched that most of the compound words found in dictionaries are presented with their compatible clipped words, but 4 of these pairs are not absolute synonyms. This can be stated due to the semantic notes that have been given next to these studied words.

To outline the future work on this topic, it would be possible to study the use of shortened and compound words in different corpora. Continuing the research on shortening obscure words and native words would also be an interesting topic. What is more, shortening of primary words, compounds and complex words and researches on back-formation or conversion would be another way to continue this subject.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Elin Lepik

19.06.1993

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Liitsõnade lühenemine eesti õigekeelsussõnaraamatutes“, mille juhendajad on Silvi Vare ja Helle Metslang
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 30.05.2016